

KUREGEM

DEEL 4 ZWART-AFRIKANEN

Tekst

Dirk De Caluwé

Vertaling naar het Frans

Jean-Marie De Smet

Foto's

Maks en Vincentiaans huisje

Kaarten

Beeldenstorm

Vormgeving

Maks, www.grafischbureau.maksvzw.org

Druk

Gillis Printing Company

Dank aan

Ludo Bogaerts, Jan Claes, Eva De Baerdemaeker, Pierre De Mol, Mustapha Elh Mahaman, Christophe Everaerts, Fadia Farhat, Venant Habyarimana, Dieusauvée Masengu, Jacques M'Biakop, Ludo Moyersoën, Dieudonné Sow en John Van der Dussen voor het nalezen van de teksten, informatie en suggesties;

Leo Van linden voor de stijl- en taalcorrecties in de Nederlandstalige uitgave;

Hamadou Ka, Nicolas Karasi, Marc-Antoine Ntemere, Lieven Soete en Theo Troonbeeckx voor de foto's;

Manu Aerden, Pol Arnauts, Luc Blancke, Véronique De Leener, Niki D'Heere, Mark D'Hondt, Jo Diah, Fadia Farhat, Dirk Gillis, Nik Honinckx, Nico Martens, Cornelia Neuner, Elke Roex, Johan Serck, Paul Thielemans, Joris Tiebout, Bart Vandeput, Laure Van Ranst en Pierre-Alain Wiener om de realisatie mee mogelijk te maken.

Contact

Dirk De Caluwé – 0484 916 252 – dirkdca@gmail.com

ISBN 978 90 817848 4 9

Wettelijk depot D/2016/12.692/2

NUR 758

Verkoopprijs 8,95 €

Uit deze uitgave kan worden overgenomen mits de bron wordt vermeld en een exemplaar van de publicatie wordt bezorgd.

Reeds eerder verschenen:

Kuregem. Deel 1. Historische context (januari 2012)

Kuregem. Deel 2. Goed nieuws (januari 2013)

Kuregem. Deel 3. Verzet en deportatie (september 2014)

Deze werken zijn verkrijgbaar in gedrukte vorm of zijn te downloaden op beeldenstorm.be (Promotie en producties), maksvzw.org (Publicaties), en tochtenvanhoop.eu (Kuregem).

KUREGEM

DEEL 4

ZWART-AFRIKANEN

IS EEN UITGAVE VAN

Beeldenstorm

Het Zuiden in Zicht

Intal-ICS Heist-op-den-Berg

Oxfam-Wereldwinkel Hulshout

MAKS – Media Actie Kuregem-Stad

Tochten van Hoop Brussel

MET DE STEUN VAN

Facar

Gemeente Anderlecht – Schepen Vlaamse Gemeenschapsmateries

Vlaamse Gemeenschapscommissie

Abattoir

Arnibel

Chrysalide

Cosmos

Cultureghem

CVO Brussel

Gillis

Idée 53

Infor-Femmes

Inter-Environnement Bruxelles

La Boutique culturelle

Le Cactus

Les Pissenlits

Le Toit de l'Amour

Maison Médicale d'Anderlecht

Masereelfonds

MediKuregem

microStart

Samenlevingsopbouw Brussel

Sawa Solidarité

Studio Globo

Syndicat des Locataires

Vincentiaans huisje

Walalou

Uitgave juni 2016

*De Ghanese
Angolees
Dos Santos die met
zijn winkel startte
in de Kliniekstraat
vind je nu, samen
met Zion Beauty, in
de Brogniezstraat*

*Via een klein
kapsalon en het
herstellen van
kledij tracht Sawa
Solidarité – een
vzw opgericht door
de Kameroener
Anselme – geld
in te zamelen om
zendingen naar
Kameroen te
betalen*

Inhoud

Inleiding	7
Superdiversiteit	9
De Zwart-Afrikaanse gemeenschap in Kuregem	11
Een Nieuw Matonge	17
Centrum van een wereldkeuken	19
Foodmet	19
Exotic Master, Best Africa, Afrika Market en vele andere	21
De Afrikaanse keuken op de markt en in de winkels	23
Zion Beauty, GTWorld of Beauty en andere schoonheden	25
Nollywoodfilms en Naijamuziek	27
Autohandel	29
Het ontstaan van de autohandel	29
Internationaal en toch erg lokaal	31
De actoren	33
De gemeentelijke controles	36
Een woonbuurt	37
Autohandel Heyvaertstraat naar Brusselse Voorhaven?	37
De nieuwe migrant	39
Recyclage in Afrika	41
Migratie en Afrikaanse pinksterkerken	43
Pinksterkerken binnen het landschap van de Protestants-Evangelische Eredienst	43
Diversiteit en kenmerken van deze kerken	45
Migrantenkerken	47
Bronvermelding en bibliografie	50

*Het Raadsplein met
het Anderlechtse
gemeentehuis*

*Een Afrikaanse
dame op het
Baraplein*

Inleiding

Zwart-Afrikanen zijn sterk zichtbaar in het straatbeeld maar heel dikwijls onzichtbaar op politiek, economisch en sociocultureel vlak. We associëren de Zwart-Afrikaanse zichtbaarheid in onze hoofdstad meestal met Matonge. De uitstraling van deze historisch gegroeide wijk plaatst andere belangrijke concentraties van Sub-Saharaanse gemeenschappen, zoals de buurt rond de Abattoir in Kuregem, ten onrechte in de schaduw.

Bewoners kiezen niet om in een bepaalde wijk te wonen omdat ze dezelfde herkomst delen. Bepalend voor een woonplaats is in eerste instantie de sociaaleconomische status. Net zoals Matonge nooit echt een Congolese wijk is geweest, zijn er in Kuregem geen Zwart-Afrikaanse buurten. Zelfs de Heyvaertbuurt met de autohandel vooral gericht op Zwart-Afrika is dat niet. Sommige plaatsen fungeren wel als een trefcentrum waar Zwart-Afrikanen winkelen, auto's kopen of op café gaan.

Zelfs de veronderstelling dat mensen van dezelfde herkomst dezelfde cultuur delen is fictie. De samenleving is geen optelsom van verschillende culturen. De term 'multiculturele samenleving' schiet duidelijk te kort om de sociale en culturele diversiteit in onze hedendaagse samenleving te beschrijven en te begrijpen. De huidige realiteit is veel complexer en veranderlijker.

Vanaf de jaren 1990 worden wijken zoals Kuregem superdivers. Wat vaak als een 'etnische economie' wordt beschouwd is in feite een superdiverse infrastructuur. In deze superdiverse realiteit probeer ik in deze publicatie de focus te richten op de Zwart-Afrikaanse gemeenschap in Kuregem. Door de superdiversiteit zijn labels als 'Zwart-Afrikaan' vaak betekenisloos. Het kan de meest uiteenlopende personen beschrijven en dit ongeacht het vooronderstelde beeld dat we hebben van Zwart-Afrikanen.

Eén van de kenmerken van superdiversiteit is de snelle verandering. De realiteit in deze publicatie beschreven, is de realiteit die ik registreerde anno 2015. Wellicht al deels verleden tijd wanneer u dit leest.

Kuregem, een geglobaliseerde wijk, is op verschillende manieren verbonden met de wereld

Op de foto drie van de vijf geldtransferkantoren die je aantreft op het Baraplein

Superdiversiteit

Superdiversiteit is een rechtstreeks gevolg van ingrijpende veranderingen in de structuur van de wereld sinds de tweede helft van de jaren '90. Na het einde van de Koude Oorlog ontstaan er nieuwe migratiepatronen en -trajecten. De verhoogde mobiliteit, de opkomst van het internet en andere mobiele communicatietechnologie liggen mee aan de basis van een nieuwe wereldorde van globalisering en neoliberalisme.

Superdiversiteit is rond 2010 door Jan Blommaert in ons land geïntroduceerd en reeds enkele jaren voordien door Steven Vertovec in het Verenigd Koninkrijk. Bij superdiversiteit is de norm meertaligheid en het onderhouden van verschillende identiteiten. Eéntaligheid, een duidelijke enkele identiteit en cultuur is dan de uitzondering. Bij 'anderstalige nieuwkomers' is de achtergrond van fundamenteel belang, niet de taal of de cultuur.

In maart 2015 telde Kuregem 121 verschillende nationaliteiten. De officiële nationaliteitscijfers geven slechts een beperkt beeld van de aanwezige etnische diversiteit. Migranten die al jaren in ons land leven, hebben inmiddels de Belgische nationaliteit verworven, kinderen van deze migranten zijn hier als Belg geboren en er zijn nog de mensen zonder wettige verblijfsdocumenten die in Kuregem wonen. De vraag "Wie is migrant?" is vandaag nog nauwelijks te beantwoorden en hoe en waar de migrant leeft nog veel minder.

Er is niet alleen een kwantitatieve maar ook een kwalitatieve verandering waar te nemen. Naast de grotere waaier van landen van herkomst, is er ook een grotere waaier van talen, culturen, religies, migratiemotieven, verblijfsstatuten en sociale posities, die vaak evolueren doorheen de tijd met daaraan gekoppeld verschillende sociale rechten. Vele Kuregemse bewoners leven en werken als Europese burgers of als wereldburgers. Er is de groeiende transnationaliteit – leven hier en elders – en de circulaire migratie met contacten over de hele wereld ten gevolge van de ruime communicatie- en transportmogelijkheden.

Kuregem is een geglobaliseerde wijk die op verschillende manieren verbonden is met de wereld. Door de nieuwe technologieën maakt het weinig uit of iemand in de buurt woont met andere landgenoten of niet. Via e-mail, sociale media, smartphone, satelliet-tv... kan men contacten onderhouden. Het Zuidstation en zijn omgeving is een knooppunt van alternatieve reismogelijkheden op maat van de superdiversiteit. In de talrijke 'telefoonwinkels' in Kuregem kan je bellen naar Algerije, Angola, Bangladesh, Benin, Bulgarije, Burkina Faso, Congo, Egypte, Ghana, Guinee, India, Ivoorkust, Kameroen, Libanon, Mali, Marokko, Mauritanië, Moldavië, Niger, Nigeria, Pakistan, Polen, Roemenië, Rwanda, Senegal, Togo, Turkije...

Wie geen vast adres heeft, kan geen bankrekening openen en dat verklaart mee de aanwezigheid van de vele geldtransferbedrijven – waar je geld kan verzenden en ontvangen – zoals Sigue en andere. Alleen al op het Baraplein – wel vlakbij het station van Brussel-Zuid – treffen we Western Union, Ria Money Transfer, BT Moneytransfers, Moneytrans en MoneyGram aan. Geldtransfers van migranten zijn ook essentieel voor de ontwikkeling van de thuislanden. Deze geldstromen zijn naar schatting drie keer zo belangrijk als de officiële steun voor 'ontwikkelingslanden'.

Superdiversiteit manifesteert zich wereldwijd, tot nu toe hoofdzakelijk in de steden. Niet alleen is er de migratie naar Europa, ook de Zuid-Zuidmigratie neemt toe. Zo is ook Afrika opnieuw – het was dat ook al vanaf de 7e eeuw – een kruispunt geworden voor migranten uit Azië. Wereldburger zijn is niet langer een voorrecht van een elite maar is ook het noodlot geworden van de lagere klassen. Superdiversiteit stelt de samenleving voor nieuwe en grote uitdagingen. Oude ongelijkheden worden er niet door opgeheven. Integendeel. Er ontstaan nieuwe ongelijkheden, bijvoorbeeld door welk statuut iemand bezit: een volwaardige (Europese) burger, een erkende vluchteling, een sans-papiers...

Opvallend is dat er in Kuregem – net zoals in andere superdiverse wijken – een ontzettend grote convivialiteit – zeg maar ‘de kunst om samen te leven’ – heerst, en dat ondanks de grote problemen die de wijk kent zoals armoede en werkloosheid, ondanks de aanwezigheid van de vele mensen die het moeilijk hebben om rond te komen, ondanks de soms onfrisse praktijken van drugshandel, zwartwerk, sociale uitsluiting... en ondanks – of juist dankzij – deze superdiversiteit. Kuregem is een wijk op maat van haar bewoners, die op een zelfbewuste en creatieve manier met elkaar en met hun omgeving omgaan. De aanwezige infrastructuur zorgt voor contacten tussen mensen en dit zorgt doorgaans voor een grote leefbaarheid en de afwezigheid van conflicten. Die leefbaarheid is niet het gevolg van één gedeelde identiteit, van één taal of van het hanteren van dezelfde waarden en normen. Ik ervaar deze wijk als een plaats waar je je op je gemak kan voelen, met een grote tolerantie en gastvrijheid.

De Zwart-Afrikaanse gemeenschap in Kuregem

In maart 2015 telde Kuregem 34 verschillende Zwart-Afrikaanse nationaliteiten. Maar zoals we al eerder schreven, geven de officiële nationaliteitscijfers uit het gemeentelijk bevolkings- en vreemdelingenregister slechts een beperkt beeld van de realiteit zowel wat verscheidenheid als wat de aantallen betreft. In Kuregem wonen er dus staatsburgers uit minstens 34 van de 49 soevereine staten die Afrika ten zuiden van de Sahara telt.

Veel meer dan de ‘traditionele’ migranten uit Noord-Afrika en Turkije en dan de EU-migrantengroepen uit Zuid- en Oost-Europa worden de meeste Zwart-Afrikanen beschouwd als ‘tijdelijke’ migranten met een erg onzeker verblijfsstatuut. Het verblijf van negen op de tien Zwart-Afrikaanse Kuregemnaars is onderworpen aan bepaalde voorwaarden. Verlenging van het wettig verblijf is enkel mogelijk als deze voorwaarden verder vervuld blijven. Slechts een zeer klein aantal – 11% in maart 2015 – van de Zwart-Afrikanen heeft een verblijf zonder beperkingen dat automatisch om de vijf jaar wordt verlengd. Buiten de cijfers van de officiële nationaliteitsstatistiek bevinden er zich ook Zwart-Afrikanen die de Belgische nationaliteit hebben en mensen zonder wettig verblijf, die in geen enkel register zijn ingeschreven.

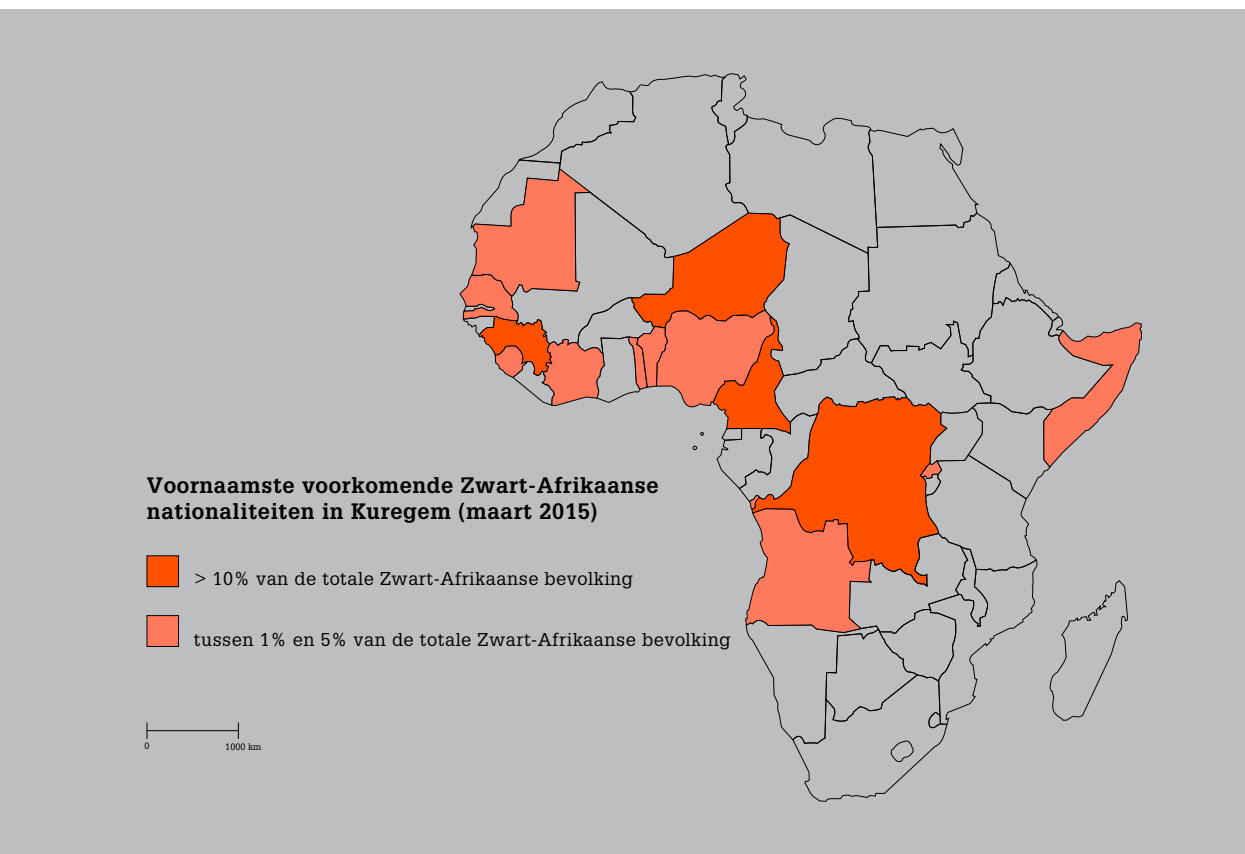
In tegenstelling tot de meeste ons omringende landen bestaat de meerderheid van de migranten in België niet uit mensen uit de voormalige kolonie Congo of uit de vroegere mandaatgebieden Rwanda en Burundi, Duitse kolonies die na de Eerste Wereldoorlog werden toegewezen aan België. Congolezen, Rwandezes en Burundezes kregen ook geen voorkeursbehandeling inzake nationaliteit, tewerkstelling, paspoorten en visa. In andere Europese landen was dit soms wel zo zoals voor de Surinamers en Antillianen in Nederland, voor Algerijnen in Frankrijk, voor onderdanen uit de Gemenebesten in het Verenigd Koninkrijk en voor Kaapverdiërs in Portugal. België heeft verschillende bilaterale verdragen met betrekking tot gezinshereniging afgesloten met landen gelegen rond de Middellandse Zee en een aantal regelingen getroffen voor gastarbeiders afkomstig uit de mediterrane regio. Voor Congo, Burundi en Rwanda was dit niet het geval.

In het kader van een campagne om de kolonisering van Congo goed te praten, werden in het verleden echter wel verschillende personen voorgesteld als ‘helden’ omdat ze hun leven gaven voor de afschaffing van de slavernij. Een gedenkplaat in het gemeentehuis vermeldt de namen van elf Anderlechtse ‘helden’ die “in Congo voor de beschaving gestorven” zijn.

In 1922 werd in Kuregem de Schapenkopstraat – genoemd naar een beluik en een oude herberg – omgedoopt tot Sergeant De Bruynestraat. Henri De Bruyne (Blankenberge, 2 februari 1868 – Kasongo, 1 december 1892) beging – in dienst van Leopold II – wreedheden tegen de menselijkheid in Belgisch-Congo. Leopold II vocht in Oost-Congo een oorlog uit tegen de Arabieren. Sergeant De Bruyne werd er, samen met luitenant Lippens, een Brusselaar, door de Arabieren gevangengenomen en vermoord. Hoewel zij naar Congo gingen om militaire carrière te maken en geld te verdienen met percenten op de ivoorhandel, zullen zij op de dijk in Blankenberge een standbeeld krijgen en sergeant De Bruyne in Anderlecht een straat met op het straatnaambord “als held in Belgisch Kongo gestorven voor de beschaving”.

Een verwijzing in Kuregem naar het Belgisch koloniaal verleden

De voornaamste herkomstlanden van Zwart-Afrikanen in Kuregem

Deze winkel is in de Clemenceaulaan een trefpunt voor Nigerianen

Het koloniaal verleden van België in Congo en de band met Burundi en Rwanda heeft wel een zekere invloed gehad op de migratie vanuit Centraal-Afrika naar België. In Kuregem is er onder de Zwart-Afrikanen een belangrijke Congoleser en in mindere mate een Rwandese en Burundese aanwezigheid. Als we ervan uitgaan dat de aantallen Zwart-Afrikanen met de Belgische nationaliteit en Zwart-Afrikanen zonder wettig verblijf min of meer dezelfde trend volgen als het aantal Zwart-Afrikanen met een vreemde nationaliteit zoals vermeld in de registers van de gemeente Anderlecht, dan zijn de meest voorkomende Zwart-Afrikanen in Kuregem afkomstig uit Guinee, Congo, Kameroen, Niger, Nigeria, Mauritanië, Togo, Rwanda, Senegal, Angola, Ivoorkust, Sierra Leone, Benin, Somalië, Ghana en Burundi.

Studeren was lang de enige manier om naar België te komen. Vooral in de jaren '60 en '70 met kandidaten uit Congo, Rwanda en Burundi, nadien ook Kameroense, Senegalese, Ghanese en Mauritaanse studenten. Na de onafhankelijkheid van Congo in 1960 en van Rwanda en Burundi in 1962 was er nood aan de vorming van hooggeschoolden. Op grond van bilaterale akkoorden kenden zowel de overheden van de vertreklanden als België beurzen toe.

Het grote aantal studenten uit Kameroen is te verklaren door de gevoerde politiek van opeenvolgende Kameroense regeringen. Ook rijke Kameroeners lieten hun kinderen in het buitenland studeren, vooral in Frankrijk maar ook in ons land.

Tot 1971 was er een zeer grote terugkeer maar vanaf het Mobutu-tijdperk keerden Congoleden na het voltooien van hun studies niet meer terug naar hun vaderland.

Nog steeds ruilen goed opgeleide Zwart-Afrikanen hun land voor het Westen.

Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie werkt een groot aantal artsen en verpleegkundigen uit Afrika niet in eigen land.

Een aantal factoren hebben in de jaren '80 en '90 de komst van buitenlandse studenten afgeremd. Door bepalingen in de Vreemdelingenwet van 1980 moet voortaan elke buitenlandse student over voldoende bestaansmiddelen beschikken. Er worden minder studiebeurzen toegekend zowel door de Afrikaanse regeringen als in het kader van de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Vanaf 1994 hebben ook de verschillende devaluaties van de CFA (Communauté Financière Africaine) in de voormalige Franse koloniën mee de daling veroorzaakt.

In vergelijking met andere migranten in ons land is er bij Zwart-Afrikanen een lage activiteitsgraad. Er is in de loop van de jaren een daling van het aantal afgeleverde arbeidskaarten aan Zwart-Afrikanen vast te stellen. Afrikaanse ondernemingen vertegenwoordigen 5% van de ondernemingen in België. 80% ervan is in het Brussels gewest gevestigd, veelal kleine en middelgrote ondernemingen in de horeca, informatica, telecommunicatie, koerierdiensten en kleinhandel. De eigenaars van winkels en restaurants met een overwegend Zwart-Afrikaans cliënteel zijn vaak Belgen of andere migranten zoals Pakistani. De laatste vijf jaar treffen we in Kuregem hoe langer hoe meer ook Zwart-Afrikanen aan die een eigen zaak trachten op te starten.

Ten gevolge van een aantal dramatische gebeurtenissen – bloedige staatsgrepen en gewapende conflicten – in het gebied van de Grote Meren en in een aantal andere landen waaronder Sierra Leone en Somalië ontvluchten Afrikanen, vooral vanaf de jaren '90, hun geboorteland. Het duurt meestal een tijd vooraleer mensen uit een oorlogs- of rampgebied in Europa geraken. In afwachting zijn ze op de vlucht in hun eigen land of in een buurland. Zwart-Afrika vangt een veelvoud aan vluchtelingen op in vergelijking met Europa.

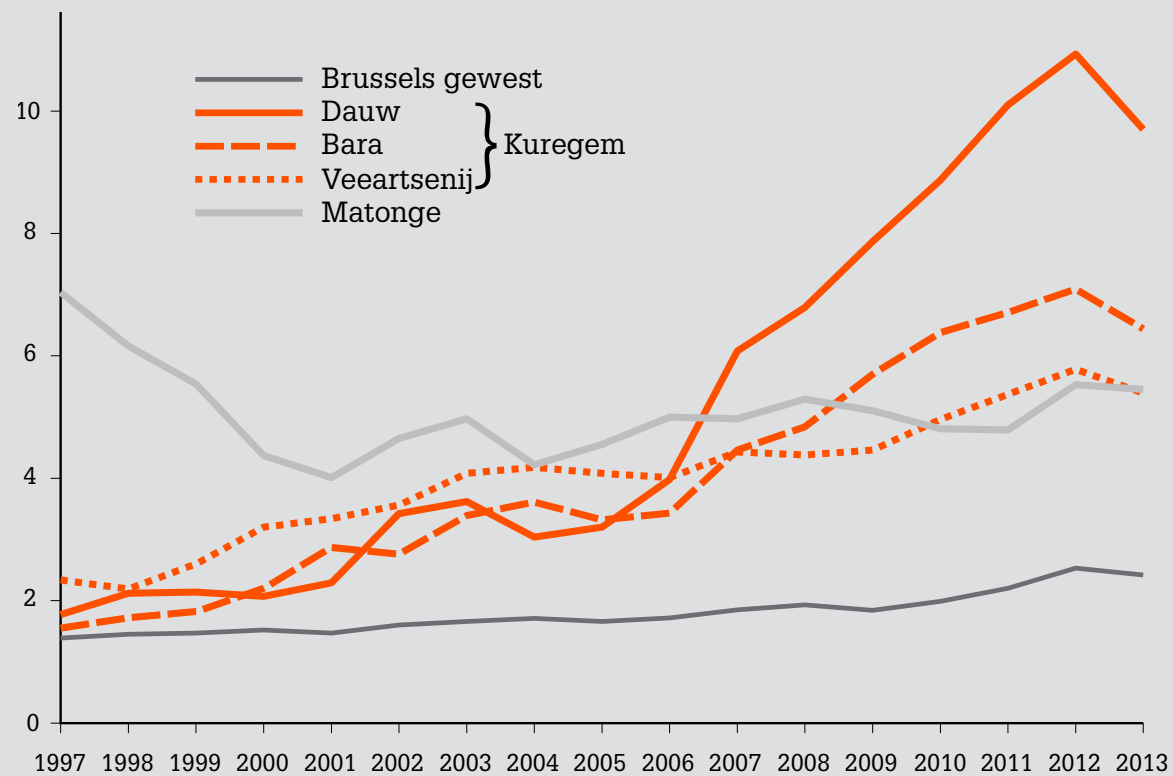
Zwart-Afrikaanse ontmoetingsplaatsen en winkels (september 2015)

- Winkel (voeding, cosmetica, wax) met Zwart-Afrikaanse uitbater
- Ontmoetingsplaats (eet- en/of drankgelegenheid, kapper, organisatie)

Zwart-Afrikanen die toch de mogelijkheden hebben en de kans zien om tot in Europa te geraken, zijn hier in het kader van een asielprocedure. Door het grote aantal negatieve beslissingen zijn velen van hen in België zonder wettig verblijf. Maatregelen die de Belgische overheid nam om asiel af te remmen, doen nog meer Zwart-Afrikanen in deze positie belanden. Het aantal Zwart-Afrikanen zonder wettig verblijf zou wel eens even omvangrijk kunnen zijn als de omvang van de legaal verblijvende Zwart-Afrikaanse bevolking in Kuregem.

In Kuregem zijn verscheidene organisaties en plaatsen – eet- en drankgelegenheden en bepaalde winkels – waar Zwart-Afrikanen elkaar ontmoeten. Ook kapperszaken – het vlechten van haar tussen de echte haren vraagt uren werk, soms één of twee dagen – zijn plaatsen om sociale contacten te leggen. De ontmoetingsplaatsen kunnen vzw's of feitelijke verenigingen zijn of ze worden commercieel uitgebaat. De meeste van deze plaatsen vinden we in het noordoostelijk deel van Kuregem waar ook de meeste Zwart-Afrikaanse passanten zijn door de aanwezige handel in exotische voeding en tweedehandsauto's. Afhankelijk van de taal die men er spreekt zijn sommige van deze plaatsen uitgegroeid tot meer typische Kameroense, Guinese, Congolese, Nigerese en Nigeriaanse trefpunten.

In heel België organiseert de diaspora zich. In wijken zoals Kuregem vinden nieuwe Zwart-Afrikanen aansluiting bij landgenoten die hen voorgingen, ondernemen ze en kunnen ze doorstoten tot de middenklasse. Er bestaat een zwarte middenklasse die een grote capaciteit heeft om zich te verzamelen rond feesten en culturele manifestaties, in zelfhulporganisaties of in businessclubs van ondernemers met Afrikaanse roots. Na verloop van tijd verlaten sommigen dan de aankomstwijk Kuregem en maken plaats voor anderen. Men stelt vast dat in Kuregem de armoede stagneert of toeneemt terwijl de wijk eigenlijk fungeert om nieuwkomers omhoog te duwen op de sociale ladder.

Het %-aandeel van de Zwart-Afrikanen in de bevolking met een vreemde nationaliteit ligt sinds 2008 in Kuregem hoger dan in de Elsene Matongewijk

Een Nieuw Matonge

Matonge betekent in het Lingala 'vruchten', die in het begin van de urbanisatie van Kinshasa geplukt werden in een stukje bos in de wijk Dendale (Kasa Vubu). Na de verkaveling van dat bos werd deze wijk Matonge genoemd. Later werd de wijk een handelscentrum met dancings en vooral een levendige markt. Er was 24 uur op 24 uur bedrijvigheid. Matonge werd synoniem voor de sfeer en de levensvreugde die deze wijk uitstraalde.

In de jaren 1960-1961 vormden studenten en huisbedienden die na de Congolese onafhankelijkheid door hun bazen werden meegebracht naar België, samen met andere Congolese inwijkelingen een kleine gemeenschap in Elsene. Daar lag immers de Universiteit Libre de Bruxelles (ULB) en in de buurt rond de Naamsepoort waren er tal van koloniale gebouwen. Er kwamen in deze omgeving enkele winkeltjes, cafeetjes en restaurants, die de sfeer van het Matonge in Kinshasa uitstraalden.

Rond 1970 droegen twee gebeurtenissen bij tot de vestiging van nieuwe Congolezen in deze wijk. Een eerste handelaarster, "Maman Mumona", vestigde zich in de galerij van Elsene en "La Maison africaine" – een onthaaldienst voor Afrikaanse studenten – opende zijn deuren. Matonge groeide uit tot een trekpleister en ontmoetingsplaats niet alleen voor Congolezen, maar ook voor andere Zwart-Afrikanen.

Wordt de Matongewijk in zijn bestaan bedreigd? De wijk snakt in ieder geval naar ruimte. De druk van immobielmaatschappijen voor de bouw van kantoorgebouwen voor de uitbreiding van de Europese wijk is groot. In de Marsveldstraat bevindt zich reeds – wat verscholen achter oude gevels – een immens gebouw voor kantoren van de Europese Commissie. Het Vlaams-Afrikaans Huis Kuumba kon in 2015 de stijgende huurprijs niet meer aan en moest noodgedwongen verhuizen. Bovendien wonen Congolezen en andere Zwart-Afrikanen erg verspreid over Brussel met zelfs een lichte voorkeur voor de kanaalwijken.

De aanwezigheid van de markt aan het Anderlechtse slachthuis en de autohandel in de Heyvaertbuurt – voor een belangrijk deel gericht op Zwart-Afrika – deed in Kuregem een "Nieuw Matonge" ontstaan. Zoals in Kinshasa is Nieuw Matonge ook hier een belangrijk handelscentrum met een levendige markt. In Brussel is Nieuw Matonge, net zoals Matonge, geen Afrikaanse wijk. Dat is enkel in de perceptie van de Belgen zo. Beide wijken zijn superdivers.

Sommige winkels in de Ropsy-Chaudronstraat worden bevoorrad door de groothandelszaken in voeding gelegen in de nabije Schipstraat en Passerstraat

De consumentenmarkt van Abattoir op een zondag

Een Zuiderse sfeer in de Foodmet

Centrum van een wereldkeuken

Foodmet

Toen in 1983 de uitbating van het verouderde en verlieslatende gemeentelijke slachthuis van Anderlecht werd overgenomen door de NV "Slachthuizen en Markten van Anderlecht" – later omgedoopt tot "Abatan" en sinds 2012 "Abattoir" – was de eerste doelstelling van het nieuwe bedrijf de verloren gegane exportstempel opnieuw te bekomen. Het startkapitaal van de naamloze vennootschap werd bijeengebracht door ruim 150 rechtstreeks belanghebbenden, vooral vleesversnijders, vleesverwerkers en vleeshandelaren die het voortbestaan van het slachthuis wilden verzekerd zien.

De NV stelt zich na de overname tot doel ruimten en installaties gelegen op de site in concessie aan bedrijven te geven en daarnaast diverse markten te organiseren. De bestaande markt waar groenten- en fruittelers rechtstreeks aan winkeliers konden verkopen, werd verdergezet. Ook bleef Abattoir tot in 1993 een deel van het terrein afstaan voor de organisatie van een tweedehandsautomarkt. Tot einde 2008 waren er ook de wekelijkse veemarkten. Sinds begin 2009 behoren die echter tot het verleden, zoals trouwens ook op vele andere plaatsen in ons land.

Vanaf het begin van de jaren '90 was er een geleidelijke omschakeling van een groothandelsmarkt naar een consumentenmarkt. De verkoop van vlees rechtstreeks aan particulieren in een overdekte vleesmarkt had een grote aantrekkingskracht. Door het succes van de consumentenmarkt werd in de loop van de jaren niet alleen de markt gespreid over verscheidene dagen maar werd ook het aanbod veel diverser. Vandaag kan de markt rekenen op meer dan 100 000 bezoekers gespreid over vrijdag, zaterdag en zondag. Gaandeweg werd de markt van vlees, zuivel, groenten en fruit uitgebreid met de verkoop van textiel en brocante. De poging in 2011 om een "Boerenmet" te organiseren, is snel geëvolueerd naar een succesvolle 'after work party' op enkele donderdagavonden per maand. De opening in 2002 van het agroalimentair park, de Freshmarket, waarin ook enkele vishandelaren onderdak kregen, vormde een eerste stap naar de bouw van de Foodmet, die in mei 2015 werd geopend.

Voor de bouw van de Foodmet vond Abattoir inspiratie op Santa Catarina, de bekende versmarkt in Barcelona. De Foodmet, die met zijn eigentijdse en sfeervolle architectuur een Zuiderse sfeer tot leven wil brengen, is uniek in België. Door de oriëntering met lichtinval langs de noordkant werd een koele ruimte gecreëerd, geschikt om verse voeding te verkopen. Door koeltogen te gebruiken op basis van waterkoeling komt er geen extra warmte vrij in de ruimte. De eerder gebouwde Freshmarket werd geïntegreerd. Tussen beide hallen is een doorgang voorzien waardoor het geheel 12 300 vierkante meter beslaat. De binnenmarkt vormt ook een geheel met de markt buiten. De overdekte versmarkt biedt 50 handelaars in voeding, onder wie 17 vleeshandelaars, de gelegenheid om hun waren aan de man te brengen. Er wordt uitsluitend verse voeding verkocht: vlees, vis, gevogelte, groenten, fruit, olijven, kruiden, brood, kazen, eieren, honing...

Abattoir investeerde, samen met de handelaars, 19 miljoen euro voor de realisatie van de Foodmet, waarvan 4,4 miljoen euro subsidie van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) en het Brussels gewest. Het EFRO financiert projecten die de ontwikkeling en structurele aanpassing beogen van achtergebleven regio's in de Europese Unie zoals de Brusselse kanaalzone. De subsidie is een soort van lening die de komende 20 jaar terugbetaald moet worden aan de concessiehouders in de vorm van een korting op hun maandelijkse concessieprijs. Voor een standplaats in de Foodmet werd aan de slaggers een aanzienlijke investering gevraagd. Voor de groenten- en fruitverkopers wordt het afwachten of ze het veel hogere standgeld ten opzichte van de standhouders van de buitenmarkt kunnen terugverdienen. Door de koelruimte die ze hebben, blijven hun waren langer vers en ook in de winter en als het regent rekenen ze op een hogere verkoop.

In de nabije toekomst komt er op het dak van de Foodmet een restaurant en een stadsboerderij met serres voor groenten en fruit en een viskwekerij voor tilapia. Deze tropische zoetwatervissen – oorspronkelijk afkomstig uit de Nijl – lenen zich goed voor aquacultuur en worden vandaag overal ter wereld gekweekt. De bouw van de Foodmet is een eerste stap in de realisatie van een masterplan. Met dit plan wil Abattoir op termijn rond de beschermde overdekte vroegere veemarkt één groot plein creëren. Door de bouw van de Foodmet en enkele compactere 'stedelijke pakhuizen' rond dit plein zouden de huidige open ruimten, die erg versnipperd liggen op de site, dan kunnen samengebracht worden. De site is voor één vierde eigendom van Abattoir en het overige deel heeft het tot 2050 in erfpacht van de gemeente Anderlecht.

Door de verhuis van de vleeshandelaars naar de comfortabelere en hygiënischere Foodmet kon de oude vleeshal gesloten worden. De afbraak van deze oude hal zou de bouw kunnen inluiden van een nieuw slachthuis en van ruimten voor de vleesversnijders. Als volgende stap in de realisatie van het open plein kunnen dan de oude gebouwen rond de overdekte vroegere veemarkt worden afgebroken, die nu de twee slachtlijnen en de vleesversnijders huisvesten. De bouw van zo'n nieuw slachthuis wil EFRO nog eens subsidiëren, dit keer voor een bedrag van bijna 10 miljoen euro. Het grote plein zou, naast zijn marktfunctie op vrijdag, zaterdag en zondag, op de andere dagen van de week een antwoord kunnen bieden op de lokale nood aan publieke ruimte. Dit zou dan ook een plaats kunnen worden waar Brusselse kinderen en jongeren zich creatief en sportief kunnen uitleven.

De vzw Cultureghem benut de beschikbare ruimte nu reeds met een aantal projecten. Bij Cultureghem vertrekt alles vanuit 'hun' plek, Abattoir. Ze gebruiken de site om te experimenteren, actuele uitdagingen aan te gaan, om te luisteren naar de noden van de stad en antwoorden te bedenken. Initiatieven die overleven worden verder uitgewerkt; wat niet overleeft kan de voedingsbodempotentialiteit worden voor een volgend project. Op woensdagnamiddag zijn er de ateliers van Ketmet, waar kinderen en hun ouders kunnen aan deelnemen. Court Circuit, een lijnenspel onder de overdekte markt, vormt een mix tussen een bordspel en een sporthal. Met de Kookmet wil Cultureghem dan weer groepen laten kennismaken met de markt en haar producten en op een creatieve manier er iets lekkers en gezonds mee klaarmaken. Collectmet probeert een antwoord te bieden op de afvalberg die de markt achterlaat door nog consumeerbare overschotten in te zamelen en te verdelen als voedselpakketten of – in samenwerking met Collectactif – het voedsel verder te verwerken zodat het niet kan bederven.

Exotic Master, Best Africa, Afrika Market en vele andere

Het zijn vooral Brusselaars die de markt bezoeken. Het aanbod is mee geëvolueerd met het marktpubliek. We treffen vandaag op de markt naast Belgen ook Zuid-Europeanen, Noord-Afrikanen, Oost-Europeanen en Zwart-Afrikanen aan. Een aantal uitbaters speelden hierop in door hun assortiment producten doorheen de jaren af te stemmen op een nieuw en steeds diverser cliënteel. Het aanbod op de markt van de Abattoir is het meest complete in het Brussels gewest en is een staalkaart van de wereld zoals ook de Brusselaars dat zijn.

Niet alleen de markt maar ook de omgeving rond Abattoir is uitgegroeid tot een centrum van de wereldkeuken. Op de as van de Ropsy-Chaudronstraat en de Clemenceaulaan en in enkele van de zijstraten vind je in de handelszaken een grotere waaier van exotische producten dan in het Matonge van Elsene of om het even waar in België en bovendien tegen lagere prijzen. In vergelijking met de Matongewijk heeft Kuregem een aantal troeven: lagere huurprijzen, een grotere opslagcapaciteit en een hoger bezoekersaantal, en dus ook versere producten.

Door de aanwezigheid van de markt profiteren de winkels mee van de vele passanten. De vrijgekomen ruimten van vroegere beenhouwers en vleesversnijders in de Ropsy-Chaudronstraat hebben vandaag plaats gemaakt voor winkels die veel ruimer zijn dan in het Matonge aan de Naamsepoort. In de Schipstraat en de Passerstraat – waar zich vandaag nog steeds enkele vleesversnijders en -handelaars bevinden – zijn ook twee groothandelaars in exotische voedingsartikelen gehuisvest in dergelijke werkruimten, wat tevens zorgt voor een snelle en gemakkelijke bevoorrading van de winkels.

Naast verse en droge voeding is er vaak een aanbod van cosmetica en haar. Het winkelcomfort is meestal zeer rudimentair. Het verzamelen van een startkapitaal is moeilijk. Aziatische handelaars slagen daar via hun netwerk gemakkelijker in dan Zwart-Afrikanen. Alhoewel de winkels gericht zijn op een Zwart-Afrikaans cliënteel zijn 70% van de uitbaters van de winkels in exotische voeding Pakistani. Zij waren op dit vlak in Kuregem de pioniers. Het migratietraject van de Pakistaanse gemeenschap in Afrika zelf speelt daarbij eveneens een rol.

Vooraf vanaf 2005 kenden de 'Afrikaanse winkels' in de omgeving van het Anderlechtse slachthuis een snelle groei. Vooral de laatste jaren komen er voedingswinkels met een Zwart-Afrikaanse eigenaar. Dit kan zeer eenvoudig zijn met beperkte middelen zoals bijvoorbeeld Masudi in de Schipstraat of met een grotere professionele aanpak zoals Afrika Market in de Clemenceaulaan, waar de uitbater gekozen heeft voor het concept van een supermarkt met winkelkarretjes en de verkoop van Kameroense kranten.

Eveneens de laatste jaren is er een diversifiëring naar 'Afrikaanse' non-foodwinkels. Hier zijn het wel Zwart-Afrikanen die het voortouw nemen met uitzondering van de twee Pakistaanse broers die elk een winkel met cosmeticaproducten en haren uitbaten. In de Ropsy-Chaudronstraat en in de Brogniezstraat zijn de uitbaters en de winkeliers van de cosmeticawinkels Kameroeners, Eritreeërs en Ethiopiërs. Van de textiel- en kledingwinkels waar ondermeer wax en 'bazin' – al dan niet met bijhorend naaiatelier – worden verkocht, zijn de uitbaters een Malinees, een Ghanees-Angolees en een Congolese. Wax is aan weerszijden bedrukt katoen waarvan pagnes voor de vrouwen worden gemaakt. Van 'bazin' worden kostuums gemaakt voor de mannen.

Starten met een eigen zaak is voor nieuwkomers dikwijls de enige mogelijkheid om aan de slag te kunnen en niet werkloos te blijven. MicroStart, gevestigd in de De Fiennesstraat, verleent kredieten en begeleidt beginnende ondernemers onder wie ook Zwart-Afrikanen in Kuregem. Als kleine zelfstandige wordt men geconfronteerd met een reeks problemen – zoals het vergaren van een startkapitaal – en onzekerheden, wat sommigen ertoe aanzet om de handen in elkaar te slaan en een vereniging zonder winst oogmerk op te richten, die naast de commerciële activiteit – kapsalon, horecazaak, cosmeticawinkel... – dan ook een sociale functie heeft.

Ruime keuze van wax in de winkel Diosa – uitgebaat door een Malinees – in de Clemenceaulaan

De superette Afrika Market van de Kameroener Hugues Robert Ngankam sinds 2015 in de Clemenceaulaan

Het kan ook omgekeerd zijn: een organisatie die hulp biedt zet een commerciële activiteit op om zo geld in te zamelen om haar sociaal doel te financieren.

In september 2015 waren er in Kuregem tevens zeven Afrikaanse kapsalons en een twintigtal horecazaken met uitsluitend een Zwart-Afrikaans publiek. Concentraties van de Afrikaanse eet- en drankgelegenheden treffen we aan in de buurt van de autohandel en in de omgeving van het kruispunt van de Brogniezstraat en de De Fiennesstraat, met vooral Kameroense, Guinese, Nigerese, Congolese en Nigeriaanse bezoekers. De Zwart-Afrikaanse horecazaken in Kuregem zijn gericht op een Afrikaans publiek. De keuken is zeer traditioneel met een minimale zorg voor de presentatie van de gerechten en met weinig oog voor het interieur.

Het in 2015 geopende Air Force One in de Clemenceaulaan probeert met een menukaart en met wel oog voor presentatie dit te doorbreken en misschien een nieuwe trend in Kuregem neer te zetten. Liefhebbers van de Afrikaanse keuken die bovendien houden van authenticiteit moeten in Kuregem zijn.

De Afrikaanse keuken op de markt en in de winkels

Zoals er geen Europese keuken bestaat, is er evenmin een Afrikaanse keuken. Klimatologische omstandigheden en de nabijheid van water of van het tropisch woud zijn erg bepalend voor wat er gegeten wordt. Langs kustgebieden en in de omgeving van de Grote Meren wordt vooral vis gegeten en in of aan de rand van het woud wild. Een gezamenlijke basis in de Afrikaanse keuken blijft beperkt tot het gebruik van veel kruiden en aromatische smaakgevers – look, gember, chilipeper, kurkuma... – en het gebruik van maniok, zij het op verschillende manieren en onder verschillende namen.

Maniok groeit snel en vraagt weinig onderhoud. Men plant het door stukjes van de stengel in de grond te steken. Dus zeer eenvoudig. De nadelen van maniok zijn dat het een giftige stof bevat, die wel met het koken samen met het water verdampt, en dat het slecht bewaart. In de tropen bewaart maniok hooguit enkele dagen. Voor de export dopt men maniok in een soort paraffine zodat de bewaartijd verlengd wordt tot een paar weken. Zoals 2000 jaar geleden de Amazone-indianen een oplossing bedachten, hebben ook Afrikanen hun eigen sterilisatieproces ontwikkeld om maniok te bewaren. De fijngemaakte maniok, pulp of brood, wordt in bladeren gewikkeld. Deze pakjes, in het Lingala kwanga – ook chikwangue, malemba, lituma... genoemd – worden dan urenlang boven kokend water gelegd. In Europa worden de pakjes kwanga ingevoerd uit Gabon of uit Parijs, waar ze geproduceerd worden door een Chinees bedrijf. Jonge maniokbladeren en stengeltoppen – mpondu in het Lingala – worden vaak diepgevroren verkocht. Het lijkt wat op spinazie.

Op het Afrikaanse continent wordt meestal maar één keer per dag gegeten. Hoe groter, energierijker en vetrijker de porties dan zijn, hoe beter. De basisenergievoorziening bestaat in België traditioneel uit een beperkt aantal bronnen: vroeger enkel granen en aardappelen, nu ook rijst en pasta. In de tropen is de zetmeelbron veel gevarieerder: naast het eerder genoemde maniok of cassave, ook de zoete aardappel of bataat, de yam of igname, de veel kleinere cocoyam, de taro of de eddo – waarvan Nigeria een belangrijke producent is – en kookbananen.

De meeste gewassen uit de Afrikaanse keuken hebben hun oorsprong in Azië en Latijns-Amerika. Hibiscus bijvoorbeeld is afkomstig uit het gebied gelegen tussen India en Maleisië, werd ingevoerd in Afrika en is van daaruit later met de slaven terechtgekomen in Amerika.

Safou – één van de weinige van oorsprong Afrikaanse vruchten – te midden van een ruim aanbod versvoeding in Afrika Market

Winkel in de Ropsy-Chaudronstraat

In Afrika wordt hibiscus verwerkt in sausen – zoals in het Senegalese nationaal gerecht thiéboudienne – of gedroogd gebruikt om er zowel warme als koude dranken van te maken. In het Wolof, één van de talen die in Senegal worden gesproken, is de naam voor hibiscus bissap. Ook tamarinde – in het Wolof dakhar – is een van de ingrediënten van thiéboudienne.

Het Afrikaanse continent heeft niet veel groenten aan de wereldkeuken geschonken. Enkele gewassen en vruchten die wel hun oorsprong in Afrika hebben zijn okra, safou en het al vernoemde tamarinde. De okra is een overlangs gegroefde peulvrucht die lijkt op groene pepers maar een totaal andere smaak heeft. Ze werd in de 12e eeuw reeds verbouwd door de Egyptenaren en zo verspreidde de vrucht zich vanuit Afrika over de rest van de wereld. De safou is een paarse vrucht van de safoutier, een boom tot twintig meter hoog uit de regenwouden van Centraal-Afrika. Vanuit het woud werden de bomen aangeplant in tuintjes in Congo en Kameroen. Het wordt in Afrika rauw gegeten bij de maaltijd of als tussendoortje. Het vruchtvlees is zeer eiwitrijk en de safou bevat ontzettend veel mineralen. De tamarinde zijn peulen van een grote boom uit de bonenfamilie. Het is goedkoper om reeds verwerkte tamarinde, samengeperst in blokken of ingemaakt in potjes, te kopen. Deze in oorsprong Afrikaanse vrucht wordt vandaag het meest gebruikt in allerlei sauzen uit de Indische en Indonesische keuken.

In winkels die exotische producten verkopen, treffen we, omwille van het klimaat en het gebrek aan koelinfrastructuur in Afrika, heel wat gerookte, gezouten of gedroogde voeding aan, zoals vissen, insecten en larven. Insecten zijn in Afrika dagelijkse kost en vormen een belangrijke eiwitbron.

Omwille van de strenge Europese importnormen komt slechts een klein deel van de Afrikaanse producten, verkocht in de winkels en op de markt in Kuregem, uit Afrika. Kookbananen worden ingevoerd uit Zuid-Amerika of de Caraïben. De bataat komt vooral uit Spanje. Het merendeel van de vissen die verkocht worden komt voor in de Afrikaanse meren en rivieren maar worden meestal ingevoerd naar België, onder andere uit Vietnam, Thailand, Indonesië, Suriname, Argentinië... of soms gekweekt in ons land. De verwerking en de verpakking van de artikelen gebeurt meestal in Europa – in Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Nederland... – of in de Verenigde Staten. In Ghana, Guinee en Kameroen wordt palmnotenolie wel geproduceerd en verpakt volgens de Europese normen. De verkochte wax wordt meestal gemaakt in Nederland.

De winkels in de Kuregemse wijk zijn laagdrempelig, een noodzaak voor nieuwkomers. Ze zijn een bron van inkomsten voor wie geen plek krijgt op de reguliere arbeidsmarkt of vervullen de rol van trefpunt voor doorverwijzing voor wie zijn weg nog moet zoeken.

Zion Beauty, GTWorld of Beauty en andere schoonheden

Sommige zwarten geven de voorkeur aan een iets lichtere huidskleur – niet omdat ze blank willen zijn – net zoals blanken zonnen of onder de zonnebank gaan om te bruinen zonder daarom bruin of zwart te willen zijn. Reclame overtuigt de mensen hiervan. Huidblekende producten worden niet alleen in Afrika en door Afrikanen gebruikt maar over de hele wereld. Er zijn ook jongedames die terug naar hun Afrikaanse roots willen en zich afkeren van het afbleken en platleggen van hun haar.

De Europese Unie verbiedt cosmetica die gezondheidsschade kunnen toebrengen. De Federale Overheidsdienst Volksgezondheid voert controles uit in winkels en kapsalons. De werkzame stof hydrochinon staat op de zwarte lijst van de EU. Hydrochinon remt de aanmaak van melanine, een bruine kleurstof, af. Hydrochinon veroorzaakt irritatie, op lange termijn verliest de huid haar elasticiteit en het kan donkerbruine vlekken op de huid doen verschijnen die onomkeerbaar zijn. Vandaag staat er op veel verpakkingen “hydrochinon free”.

Een Afrikaans kapsalon – hier in de De Fiennesstraat – is meestal ook een ontmoetingsplaats

Drukke in de Ropsy-Chaudronstraat: een Afrikaans gezin geladen met hun aankopen en de groothandel Top Africa Shaan die een winkel bevoorraadt

Een andere actieve stof is het hormoon clobetasol, een geneesmiddel om jeuk en huidontsteking te behandelen en dat onder de vorm van crèmes te koop is bij de apotheker. Deze minder krachtige crèmes worden ook gebruikt om de huid te bleken. Ook clobetasol heeft bijwerkingen. Het veroorzaakt zwarte vlekken en het maakt de huid dun waardoor ze haar natuurlijke bescherming verliest. Dit kan leiden tot een verhoogde bloeddruk en diabetes.

Veel huidblekende producten kwamen uit Kinshasa (DRC) of Abidjan (Ivoorkust). Door controles en bepaalde producten uit de handel te halen, belanden ze in de illegale handel. Europese merken die hun plantaardige ingrediënten en voedzame werking aanprijzen, verdringen de Afrikaanse. In de winkels in Kuregem worden cosmetica vooral geïmporteerd uit Frankrijk (Parijs), Zwitserland en Duitsland. De haren die we in de winkels aantreffen, zowel artificiële als natuurlijke, komen meestal uit China. Ze worden gebruikt om tussen de echte haren te vlechten. In Kuregem vind je cosmeticawinkels gaande van Zion Beauty, een vereniging zonder winstoogmerk in de Brogniezstraat, tot GTWorld of Beauty, een Duitse firma met naast de winkel in de Ropsy-Chaudronstraat ook winkels in Elsene, Antwerpen, Luik, Parijs en in verscheidene Duitse steden.

Nollywoodfilms en Naijamuziek

In de Ropsy-Chaudronstraat is het dvd- en videowinkeltje van Lanoh al een tijdje gesloten, net zoals het 'streetfood'-winkeltje dat uitgebaat werd door Mutua, een Keniaan, en waar je onder andere het wereldverspreide samosa uit de hand kon eten. Het dvd- en videowinkeltje was zelfs een vaste waarde geworden in de Ropsy-Chaudronstraat. Iedere plaats in de kleine ruimte werd er benut. Lanoh, de uitbater, ontvluchtte in 1997 Sierra Leone en woont in ons land als erkend vluchteling. De films werden ingevoerd uit Nigeria, ofwel rechtstreeks meegebracht door Nigerianen, verpakt in kartonnen dvd-doesjes, ofwel – wat meestal het geval was – komen ze via Parijs, waar ze verpakt worden in een westers ogend doosje.

Nigeria en Ghana zijn de enige Zwart-Afrikaanse landen die over een filmindustrie beschikken. Nollywood – een samentrekking van Nigeria en Hollywood – is de op één na grootste filmindustrie ter wereld. Alleen de Indische filmindustrie Bollywood – de samentrekking van Bombay en Hollywood – is groter. Hollywood, genoemd naar het stadsdeel in Los Angeles en historisch centrum van de Amerikaanse filmindustrie, komt op de derde plaats. Niet alleen de filmindustrie is belangrijk in Nigeria. Het land heeft, naast Zuid-Afrika, de grootste economie bezuiden de Sahara maar met een sterk groeiende ongelijkheid. Nigeria is het Afrikaans land met de grootste bevolking. Met zijn 175 miljoen inwoners is ruim één op zes Zwart-Afrikanen een Nigeriaan.

Nollywoodfilms werden oorspronkelijk gemaakt in lokale Nigeriaanse talen. Nu zijn de meeste films in het Engels gesproken, dikwijls met een Franse ondertiteling. Nigeriaanse films worden zelden gedraaid in bioscopen. Ze worden uitgebracht op dvd of video. De onderwerpen van de films – magie, wonderbaarlijke genezing, corruptie, arme mensen die rijk worden... – sluiten nauw aan bij de belevingswereld van Zwart-Afrikanen.

Een zeer populair muziekgenre in heel Afrika is vandaag naija. Naijamuziek wordt bijna uitsluitend gemaakt in grote commerciële studio's in Nigeria, die daar heel veel geld mee verdienen. Er is trouwens een groeiend deel van de Afrikaanse bevolking dat geld kan besteden aan muziek. De clips worden op YouTube miljoenen keren bekeken en naija behoort tot de meest illegaal gedownloade muziek ter wereld.

Karim – met momenteel vier generaties in België – startte zijn bedrijf in 1979 en is sinds 1989 gevestigd in de Heyvaertstraat

Als Libelco, gelegen aan de Nijverheidskaai, de boeken zou neerleggen, zou de gemeente Sint-Jans-Molenbeek graag het terrein met de gebouwen kopen

Autohandel

Het ontstaan van de autohandel

Origineel was de exportmarkt van tweedehandsauto's meer in de omgeving van het Zuidstation gevestigd. Afrikanen namen het vliegtuig tot Parijs. Vanuit Parijs namen ze de trein tot Brussel-Zuid. Tot de eerste exporteurs behoorden Safi aan de Bergensesteenweg (nu Auto Sam, gevestigd juist over het kanaal langs de Mariemontkaai) en Facar aan de Zuidlaan (nu in de Heyvaertstraat). In 1979 gingen ook Libelco in de Barastraat (nu aan de Nijverheidskaai), Socar in de Dauwstraat, Karim Export en Abouzeid van start. Belgo Malienne is met het exporteren van auto's begonnen in Antwerpen en heeft later ook een vestiging geopend in de Heyvaertbuurt.

In de jaren '60 en '70 waren er in de Heyvaertbuurt vooral vleeshandelaars. Eind de jaren '70 ging het bergaf met de vleesnijverheid. Nieuwe Europese regels maakten nieuwe investeringen noodzakelijk. Daardoor trokken velen weg uit de buurt om elders hun activiteit verder te zetten. Anderen werden concessiehouder op de site van de Abattoir of stopten er definitief mee. De vrijgekomen industriële panden van deze vleesbedrijven werden ingenomen door autohandelaars. De grote ruimten leenden zich uitstekend voor de stockage van auto's. Verwijzingen op panelen naar vroegere vleeshandelaars zijn inmiddels allemaal uit het straatbeeld verdwenen.

De burgeroorlog in Libanon deed de vraag naar tweedehandsauto's stijgen. Tijdens deze oorlog was er geen openbaar vervoer. Zelfs een taxi nemen was gevaarlijk. Daarom kochten Libanezen tweedehandswagens in Europa. Libanese Belgen, sinds de jaren '70 in ons land aanwezig als student of vluchteling, speelden daarbij een cruciale rol. De auto's werden via Marseille, La Spezia en later ook via de Antwerpse haven naar Libanon verscheept. De haven van Antwerpen ligt voor de aanvoer van de auto's centraler in West-Europa. Men introduceerde een systeem van achterafbetaling dat autokopers toeliet om de transportkosten pas na levering te betalen zodat ze hun volledige kapitaal konden besteden aan de aankoop van wagens. De dagen durende boottocht gaf hen voldoende tijd om intussen kopers te zoeken. Met het geld dat ze ontvingen van de kopers konden dan achteraf de transportkosten worden betaald. Zo kwamen de eerste exportfirma's van tweedehandsauto's naar Libanon tot stand.

Later werd de handel uitgebreid naar Afrika. Nieuwe wetgevingen verplichtten exporteurs om op zoek te gaan naar nieuwe markten. Een heroriëntering van de autohandel naar Zwart-Afrika kwam er ten gevolge van een nieuwe wetgeving in Libanon en Egypte. Libanon verbood dieselmotoren omdat het land benzinecontracten afsloot met de Verenigde Arabische Emiraten. Egypte stelde een importverbod in voor auto's ouder dan vier jaar. De Heyvaertbuurt groeide uit tot de draaischijf voor de export van tweedehandsauto's vooral naar Zwart-Afrika. Vele jaren later, in 2010, verbood ook Angola de invoer van auto's ouder dan drie jaar. Dit verplichtte Facar, die nogal wat wagens exporteerde naar Angola, om de uitvoer te heroriënteren naar de export van nieuwe wagens en ook om nieuwe bestemmingen te zoeken. Zo werd in 2010 Facar Dubai en Facar Congo opgericht. Een jaar later stond Libelco, dat vooral wagens exporteert naar Noord-Afrika waaronder vier Libische havens, voor eenzelfde uitdaging ten gevolge van de oorlog in Libië en de val van Khaddafi.

De Heyvaertstraat speelt met de gemeentegrens: doorheen de ramen van een opslagruimte van Socar – gemeente Anderlecht – een blik op de overkant van de straat, grondgebied Sint-Jans-Molenbeek

Een Toyota exportklaar gemaakt door Socar Shipping Agency met bestemming Dakar

Een ander element in het ontstaan van de bloeiende autohandel vormde de automarkt op de terreinen van het slachthuis. Van 1979 tot 1993 werden er elke zondag tweedehandsauto's verkocht. Door het enorme succes ontstond er naast de officiële automarkt een parallel circuit. Autohandelaren huurden oude leegstaande ateliers en stapelhuizen om er een eigen handel in tweedehandswagens op te zetten. Dat er zo geen standgeld op de markt moest betaald worden en dat de verkoop bovendien de hele week kon gebeuren, waren belangrijke voordelen. Gemeentelijke maatregelen zorgden er uiteindelijk voor dat in 1993 de automarkt op de terreinen van het slachthuis verdween en zich verplaatste naar het nabij gelegen Lot in de gemeente Beersel, maar de autohandel in de Heyvaertbuurt bleef en breidde zich zelfs uit.

Met de val van de Berlijnse Muur kwam er ook een Oost-Europese markt bij. De tweedehandsautomarkt die tot 1989 vooral West-Europees was, begon ook Oost-Europeanen aan te trekken. Heyvaert werd voor de Oost-Europeanen een grote supermarkt van afgedankte westerse auto's die de Lada's, Skoda's en Trabanten in Oost-Europa konden vervangen. Om niet leeg naar Brussel te moeten rijden, voerden truckers wagens uit Oost-Europa aan met het oog op hun transit naar Afrika.

De Heyvaertbuurt ligt op de grens van twee gemeenten: Anderlecht en Sint-Jans-Molenbeek. Heel de gemeente Sint-Jans-Molenbeek ligt ten noorden van het kanaal. Enkel het kleine stukje van de Heyvaertbuurt ligt aan de andere kant van het kanaal en is op die manier een uithoek van de Molenbeekse gemeente. Ook het deel van de buurt op het grondgebied van Anderlecht is door het kanaal afgesneden van de rest van de gemeente maar is vooral een wijk die gedurende meer dan dertig jaar door de Anderlechtse overheid werd verwaarloosd. Bovendien voerden de voorbije decennia beide gemeenten een totaal ander politiek beleid – zeg maar socialistisch versus liberaal bestuur – en behoren ze tot twee aparte politiezones. De gemeenten Anderlecht en Sint-Jans-Molenbeek hebben nog zeer lang oude milieuvergunningen verstrekt. In de oude milieuwetgeving stonden weinig voorwaarden en ze werden toen afgeleverd voor dertig jaar.

Internationaal en toch erg lokaal

Op wereldvlak is de tweedehandsautohandel in de Heyvaertbuurt een belangrijke economische activiteit. Een globaal en tegelijkertijd zeer lokaal economisch gebeuren. De mentale afstand tussen de Heyvaertbuurt en Brussel is er voor velen groter dan die tussen Heyvaert en bijvoorbeeld Dakar. Naar schatting veranderen in deze buurt wekelijks meer dan 3 000 auto's en pakken cashgeld van eigenaar. Jaarlijks worden er zo'n twee miljoen tweedehandsauto's verhandeld van Europa naar Afrika, waarvan 450 000 langs de haven van Antwerpen. Maandelijks worden er bijna 40 000 auto's verscheept via de haven van Antwerpen. Eén derde hiervan komt uit de Heyvaertbuurt, de rest uit Vlaanderen en vooral uit Wallonië. Grimaldi en Sallaum zijn in deze export belangrijke havenbedrijven.

Antwerpen ligt op korte afstand van Brussel en bovendien is de Antwerpse haven een zeer belangrijke wereldhaven voor roll-on-roll-off-verkeer (ro-ro). De export is per jaar goed voor een omzet van ettelijke miljarden euro. Veel cashgeld dat Brussel binnenkomt via Zaventem komt uit Afrika en wordt gependend op de tweedehandsautomarkt. Tot 3 000 euro kan er in België cash worden betaald. De Federatie van Belgische Exporteurs van nieuwe en tweedehandse Voertuigen (FBEV) ijvert voor een verhoging van het bedrag waarmee Afrikaanse importeurs contant kunnen betalen. Het ontbreekt de Europese Unie op dit vlak aan een eenvormige wetgeving in de verschillende landen. Omwille van devaluaties van vele Afrikaanse munten en omwille van de corruptie hebben Afrikaanse handelaars weinig vertrouwen in banken en betalen ze cash. Voor de betaling van grotere bedragen worden soms meerdere facturen opgemaakt of kan de betaling worden geregeld met wisselbrieven.

De Belgisch-Libanese Fadia Farhat, die Facar België leidt, in gesprek met de auteur

Er heerst steeds een grote drukte rond Belgo Malienne in de Liverpoolstraat, trefpunt van vooral Guineeërs

De aankoop, verkoop en het klaarmaken van de auto's voor de export gebeurt voor het merendeel in de Heyvaertbuurt. De buurt is dan ook internationaal gekend door zowel de toevoerders van tweedehands- en afgedankte auto's als door het cliënteel van de vragende landen. Japanse automerken, Toyota op kop, zijn het meest gegeerd. In Afrika rijden behoorlijk wat Japanse auto's zodat wisselstukken dan ruim voorradig zijn.

De actoren

We onderscheiden de garagehouders, die tweedehandsauto's kopen en verkopen, en de exporteurs, die de export via de haven van Antwerpen voor hun rekening nemen. Een firma kan zowel garagehouder als exporteur zijn. Sommige exporteurs regelen ook het transport vanuit onze buurlanden naar de Antwerpse haven. Bij de exporteurs zijn er in de Heyvaertbuurt enkele grotere bedrijven. Bij deze exportfirma's staat, op één uitzondering na, iemand van Libanese origine aan het hoofd. Ze regelen het transport naar de haven van Antwerpen, huren ruimte op schepen en overhandigen via vertegenwoordigers in Afrika de nodige papieren. De grotere exporteurs onderscheiden zich in zekere mate door een specialisatie in bepaalde Afrikaanse havenbestemmingen. Er is onder de grotere exporteurs een goede verstandhouding en ze hebben veel respect voor elkaar. Ze kennen elkaar van vroeger. Verscheidene oprichters van de exportfirma's zijn in de late jaren '70 bijna gelijktijdig gestart en studeerden in het begin van de jaren '70 samen in Brussel, Leuven of Luik.

Het zijn ook veelal Libanezen die de autohandel in de verschillende Afrikaanse havens controleren. Ze bouwden ook in Afrika een netwerk uit van personen in wie ze vertrouwen hebben om de auto's in ontvangst te nemen en ze verder op hun bestemming te brengen. Libanezen hebben de middelen, de knowhow en de nodige handelsgeest. Land per land hebben ze bestookt met reclame op televisie en radio en in kranten.

De meeste bedrijven in de Heyvaertbuurt doen aan handel in tweedehandsauto's, waarvan een groot deel actief is in de internationale aankoop en verkoop. Volgens de FBEV is er in deze sector in Brussel een directe tewerkstelling van 1 200 personen.

Bij de aan- en verkoop zijn ook zogenaamde commissionairs betrokken.

Dat zijn overwegend Afrikanen die op de stoep schijnbaar niets anders doen dan daar staan. Ze staan op kruispunten en aan bepaalde ingangen van garages om kopers en verkopers op te vangen en fungeren als tussenpersoon door klanten te loodsen naar die plek waar ze een commissieloon opstrijken. Ze staan een beetje gegroepeerd volgens nationaliteit.

In de Liverpoolstraat staan vooral mensen uit West-Afrika, voor snackbar Fasso, op de hoek van de Heyvaertstraat en de Gosseliesstraat, vooral Nigerezen en verder in de Heyvaertstraat richting van de sluis staan Kameroeners.

Een andere actor in deze handel zijn de Afrikaanse importeurs of reizende ondernemers, de klanten, die in opdracht van een Afrikaans dorp, een familie, een regering of een hotel met het vliegtuig naar Brussel komen. Ze blijven enkele dagen of weken – gemiddeld ongeveer tien dagen – om een lot tweedehandsauto's samen te stellen en de export ervan te regelen. Vele van deze Zwart-Afrikaanse zakenmannen actief in de Brusselse autohandel leiden een goed leven. In de Zeemtouwersstraat heeft Socar een hotel waar ze kunnen overnachten.

In een kleine opslagruimte in de Schipstraat liggen matrassen tot tegen het plafond

Fasso – tevens voorzitter van Arnibel, de wat verderop in de straat gelegen vereniging van Nigerezen – in zijn restaurant op de hoek van de Heyvaertstraat en de Gosseliesstraat

In de nabijheid van de legale handel ontwikkelde zich ook een informele handel. Hier vervult een bevolking met een erg kwetsbaar statuut de hoofdrol. Zij ontwikkelen hun activiteiten op de straat zonder vergunning of enige officiële omkadering. Het is vaak hun enige manier om een inkomen te verwerven en hier te overleven. Op straat wordt er aan auto's gesleuteld. Auto's worden 'gestript': alle onderdelen aan de buitenkant van de auto worden er afgehaald zodat ze tijdens het transport niet kunnen gestolen worden. Er worden op straat ook auto's verkocht. Deze worden geparkeerd langs het kanaal, in de Heyvaertstraat of in andere straten in de omgeving. Personen die één of twee auto's kopen om deze verder te verkopen betekenen economisch individueel niet veel, maar door hun aantal vormen ze toch nog een niet te verwaarlozen economisch circuit. Sommige mensen zijn gewoon in de buurt aanwezig in afwachting van een kleine job zoals auto's wassen, strippen, verplaatsen, achtergelaten onderdelen en voorwerpen op straat recupereren...

Een ander fenomeen zijn de opliggers met afgedankte auto's uit Oost-Europa. Deze auto's worden op de openbare ruimte opgekocht, soms hersteld, om ze te verkopen voor de export. De opliggers uit Polen, Bulgarije, Hongarije, Litouwen, Letland, Finland, Wit-Rusland, Oekraïne, enz. rijden niet leeg terug maar brengen betere tweedehandsauto's naar deze landen. In West-Europa rijdt men met de nieuwe wagens, in Oost-Europa met tweedehandswagens en in Zwart-Afrika met derdehandswagens.

Rond de autohandel ontwikkelden zich satellietactiviteiten. Niet alleen auto's maar ook allerhande tweedehandszaken worden verzameld, verkocht en geëxporteerd. In de Heyvaertbuurt lopen mensen die kleding, tapijten, matrassen, elektrische toestellen en ICT-materiaal versjouwen. In talrijke shops en stockageruimten liggen deze artikelen te wachten om in auto's of ook meer en meer in containers naar Afrika verscheept te worden. Het gaat daarbij over toestellen, oude, reeds herstelde of defecte, waarvan de herstellingskost bij ons groter is dan de waarde van het toestel. In Afrika kunnen ze nog wel voor weinig geld worden hersteld of kunnen bepaalde onderdelen dienen als wisselstukken. Defecte frigo's worden er gebruikt als gesloten kast tegen insecten. Auto's worden geëxporteerd samen met dit materiaal. Het is een manier voor importeurs om de rendabiliteit te verhogen. Vroeger werden de deuren zelfs dichtgelast en werd de auto op deze manier gebruikt als container. Sinds 2004 leggen de havenautoriteiten en Europa strengere regels op voor het opvullen van auto's met goederen, wat niet wil zeggen dat het niet meer gebeurt.

Er is een Europese wetgeving over wat als afval wordt beschouwd. Volgens de EU-richtlijn moeten de apparaten werken, de exporteurs moeten een factuur kunnen voorleggen en het materiaal moet correct verpakt zijn. Bij controle wordt een lot als afval beschouwd wanneer meer dan 10% van de goederen niet aan deze richtlijnen voldoet. Steeds minder van deze goederen mogen mee met de auto's en bijgevolg verloopt het transport meer via apart gehuurde containers waardoor er zich in de buurt ook containerverhuurbedrijven komen vestigen.

Bij de randactiviteiten horen ook de verkoop van auto-onderdelen en banden, de douane- en verzekeringsagentschappen, telefoonwinkels, geldtransferoketten alsook de meer dan twintig eet- en drankgelegenheden alleen al in de Heyvaertbuurt. Ruim de helft van de eetgelegenheden in de Heyvaertbuurt zijn gericht op een Afrikaans cliënteel (Guinees, Kameroens, Nigerees, Malinees, Nigeriaans) waarbij kip met rijst een favoriet gerecht is.

De gemeentelijke controles

Autohandelaars hebben een milieuvergunning nodig. Voor de kleine garages, van 3 tot 200 voertuigen, wordt die aangevraagd bij de gemeente en voor de grote garages, van meer dan 200 voertuigen, bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Tot een verkoop van twee voertuigen is er geen milieuvergunning nodig. Alle oude vergunningen werden aangepast. Nieuwe vergunningen zijn vijftien jaar geldig. De gemeenten Anderlecht en Sint-Jans-Molenbeek zeggen dat alle bedrijven sinds enkele jaren in orde zijn met hun milieuvergunning. Trouwens autohandelaars die niet voldoen aan alle reglementeringen inzake stedenbouw en milieu waarvoor de gemeente verantwoordelijk is, behouden hun uitbatingsvergunning en betalen gewoonweg een dubbele belasting aan de gemeente. Ook over de naleving van de regels zijn beide gemeenten er niet zo zeker van dat dit steeds gebeurt. Sommige voorschriften zijn gemakkelijk na te gaan zoals de aanwezigheid van een installatie voor de scheiding van water en olie. Andere regels om in orde te zijn met de milieuvergunning zijn minder te controleren.

In het kader van de Initiatiefwijk Birmingham werd in 2001 door de gemeente Sint-Jans-Molenbeek een cel 'garage' opgericht. De voornaamste taak van de cel bestaat erin de activiteiten gebonden aan de handel in tweedehandsauto's te controleren op het naleven van de in voege zijnde reglementering. De cel treedt informatief op en, waar nodig, repressief. Ze kan ook processen-verbaal opmaken.

Een lange tijd hield de gemeente Anderlecht geen rekening met de milieuoverlast die veroorzaakt werd door deze handel, en evenmin met de conclusies van de Sociale Buurtontwikkeling, een programma in het kader van het Europees netwerk voor de heropleving van de crisiswijken, dat in 1989 in Kuregem werd uitgevoerd. De Sociale Buurtontwikkeling streefde doelstellingen na die vergelijkbaar waren met die van de latere wijkcontracten op het vlak van lokale economische en sociale ontwikkeling en verbetering van de leefomgeving.

In Anderlecht bestond er eerst geen cel 'garage'. Er werd veel over gepraat maar blijkbaar zag de gemeente Anderlecht lange tijd er het nut niet van in. In 2008 wordt er uiteindelijk toch geld vrijgemaakt om de cel 'garage' van Sint-Jans-Molenbeek met één Anderlechts personeelslid te versterken. Het actieterrein van dit personeelslid was het grondgebied van Anderlecht. Van 2008 tot 2012 bestond er dus een intergemeentelijke cel 'garage'. Daarna, vanaf 2012, worden in Sint-Jans-Molenbeek de controles op de autohandel uitgevoerd door de cel voor sociaaleconomische coördinatie. In Anderlecht is er één personeelslid dat 's namiddags de controles op de garages uitvoert in heel de gemeente.

Voor de handel op straat zijn de gemeenten niet rechtstreeks bevoegd; het is een taak van de politie. De politie haalt wel achtergelaten en niet-reglementair geparkeerde auto's weg, maar de volgende dag is het effect al niet meer te zien. Er worden zelfs afgedankte auto's gewoon op straat gezet. Dan worden ze gratis weggesleept. De politie geraakt de auto's, die niet zomaar mogen vernietigd worden, moeilijk kwijt. De verwijderde auto's worden door niemand opgehaald want de sleepkosten en de boete overtreffen de waarde ervan. Overigens ligt ook het gerecht niet wakker van dit dossier. Er is op geen enkele manier een strafrechtelijke vervolging van overtreders die de openbare weg op deze manier verontreinigen.

Verschillende instanties zijn bevoegd voor de controles. De gemeente is bevoegd voor milieu- en stedenbouwkundige reglementeringen, de politie voor de straatverkoop en samen met de Dienst Vreemdelingenzaken voor mensen zonder wettig verblijf. De Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid is dan weer verantwoordelijk voor de arbeidsomstandigheden en voor de sociale zekerheid, de Federale Overheidsdienst Financiën voor het betalen van taksen en belastingen, en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening houdt toezicht op de naleving van de reglementen inzake werkloosheid.

De controles zijn het meest doeltreffend wanneer de verschillende instanties samen optreden. Dan wordt de buurt afgesloten. Dit komt dan in de media als het houden van een 'razzia'. Het resultaat ervan is steeds erg pover: enkele werklozen – toch aan het werk – die worden geschorst, enkele mensen zonder geldige verblijfsdocumenten die worden opgepakt en naar een gesloten centrum worden gebracht of gewoon het bevel krijgen om het Belgisch grondgebied te verlaten, enkele boetes voor niet-ingeschreven voertuigen en een hoeveelheid gevaarlijk afval dat dan moet opgehaald worden door Net Brussel. Ten gevolge van controles gaan bepaalde praktijken die zich vaak bevinden op de grens van het legale en illegale, zich verplaatsen. Zo gaat dat met het opvullen van de auto's, dat dan gebeurt tijdens het transport naar de Antwerpse haven, bijvoorbeeld op een parkeerplaats langsheen de Boomsesteenweg.

Een woonbuurt

Ook woonhuizen worden gebruikt voor deze autohandel. De verdiepingen worden verhuurd maar gelijkvloers werd de voorgevel weggehaald en kwamen er opslagplaatsen voor auto's. Begin 2015 waren er tussen de Bergensesteenweg en het kanaal 60 à 70 autohandelaars, van wie ruim de helft op het grondgebied Anderlecht en iets minder dan de helft op het grondgebied van Sint-Jans-Molenbeek.

De autohandel zorgt voor de nodige overlast voor de bewoners. De smalle straten zijn niet geschikt voor het zware vrachtverkeer. Het wegdek wordt er volledig stukgereden door enkele honderden opliggers die wekelijks de buurt doorkruisen. Straatmeubilair wordt kapotgereden. In principe kan het laden en lossen niet op straat gebeuren want anders krijgt de onderneming geen licentie. Afgedankte auto's en ander afgedankt materiaal blijven op de openbare weg staan. De geluidsoverlast en de stank van motoren is niet te onderschatten. De buurt rond het Alphonse Lemmensplein is een 'typisch woongebied', terwijl de buurt rond de Heyvaertstraat en het kanaal volgens het Gewestelijk Bestemmingsplan een 'sterk gemengd gebied' is, voor zowel een industriële als een woonfunctie. Dankzij de aanwezigheid op straat van vele Zwart-Afrikanen is het een veilige buurt ondanks het vele cashgeld dat er dagelijks van eigenaar verandert.

Autohandel Heyvaertstraat naar Brusselse Voorhaven?

De grote winsten van de bloeiende autohandel zijn voor de haven van Antwerpen. De belastingopbrengsten voor de gemeenten zijn immers zeer beperkt. Daarom willen de gemeenten deze handel liever kwijt. De voorbije jaren namen de gemeentelijke overheden maatregelen om de handel in tweedehandswagens af te remmen. De ingevoerde maatregelen leverden niet de gehoopte resultaten op. Aangezien het Brussels gewest voor de grotere garages nog wel nieuwe milieuvergunningen verleent, verstrekken de gemeenten ook nog vergunningen. Volgens de gemeenten is er weinig juridische argumentatie om vergunningen te weigeren. Zelfs als de gemeente geen milieuvergunning verstrekt, kan het zijn dat de aanvraag in beroep toch nog wordt goedgekeurd door het Brussels gewest. Het gewest geeft de voorkeur aan tewerkstelling, terwijl bij de gemeenten milieu en bewoning primeren. Vandaag nieuw afgeleverde milieuvergunningen zijn nog vijftien jaar geldig.

Dagelijks
doorkruisen
opliggers de
Dauwwijk

De Heyvaertstraat
ter hoogte van Facar
en Sallaum

Voor de gemeente Sint-Jans-Molenbeek wil snel werk maken van een heropleving en van de Heyvaertbuurt een aangename woonwijk maken. Daarom worden – als politiek statement – nieuwe vergunningen systematisch geweigerd. Door de bouw van nieuwe woningen en een school en door de aanleg van een stadstuin en een autovrije kanaalkade hopen de gemeenten de autohandel te stoppen. Er zijn plannen om de autohandel te verplaatsen naar een terrein aan het kanaal vlakbij het waterzuiveringsstation van Brussel-Noord. In de Brusselse Voorhaven zou een nieuwe roll-on-roll-offterminal komen bestemd voor het transport van voertuigen via binnenscheepvaart, het overladen en het ontwikkelen van ruimten voor de handel en bijhorende activiteiten. Een beslissing hierover is bij de Brusselse regering nog niet genomen.

De Brusselse regering wil vooruit met de herwaardering van de kanaalzone. Daarmee wil ze de bevolkingsgroei opvangen en de laaggeschoolde bevolking van de kanaalwijken aan werk helpen. Bedrijven vrezen dat er in de stad van de toekomst geen plaats meer zal zijn voor industrie waar laaggeschoolden tewerk worden gesteld. Een delocalisatie van bedrijven zou slecht zijn voor de Brusselse economie. Is het niet beter dat bedrijven zich integreren in het stadsweefsel? Moet er in Brussel ook geen plaats blijven voor 'lelijke' maar noodzakelijke industrie zoals betoncentrales voor de vele Brusselse werven en de recyclage van consumptiegoederen zoals auto's?

Als de tweedehandsautohandel in de Heyvaertbuurt ooit zou wegtrekken, zal men de oorzaken misschien eerder moeten zoeken op mondiaal vlak in plaats van op gemeentelijk of gewestelijk vlak. De laatste jaren was er internationaal reeds een verschuiving van deze economie naar de Verenigde Staten. In vergelijking met de Atlantische Oceaan wint de Indische Oceaan steeds meer aan belang. Transport vanuit Azië is goedkoper en vooral China wordt wellicht een nieuwe speler op de Afrikaanse automarkt.

De nieuwe migrant

De Afrikaanse présence is een gevolg van meer en meer circulaire migratie. Een deel van de Afrikanen actief in de autohandel komt hooguit voor enkele dagen of weken naar België. Sommigen slapen in de wijk, anderen in hotels in de omgeving. Ze zijn constant op doorreis tussen twee werelddelen.

De autohandel ligt aan de basis van een nieuw type migrant. Migranten komen niet naar hier op vraag van bedrijven of landen, zoals dit het geval was met de gastarbeiders na de Tweede Wereldoorlog, maar ze komen op eigen initiatief of op verzoek van hun thuisland. Ze komen niet naar hier als werknemers, om vuile en laagbetaalde jobs uit te voeren, maar als ondernemers. Uit cijfers van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen blijkt dat ruim een kwart van de Brusselse ondernemers niet de Belgische nationaliteit heeft. Deze nieuwe ondernemers zijn flexibel en dynamisch. Ze benutten hun eigen mogelijkheden en vaardigheden en dit met vallen en opstaan. Deze nieuwe migranten zijn ontstaan – mede dankzij de toegenomen mobiliteit en communicatie op wereldvlak – in de nabijheid van de oude migranten, onder andere Libanezen, die de Belgische nationaliteit bezitten en volledig geïntegreerd zijn.

De nieuwe migranten ondergaan niet de grote ongelijkheid op wereldschaal maar profiteren mee van de rijkdom door de recyclage van het afval dat door onze Westerse consumptiemaatschappij wordt geproduceerd. Ze innoveren en bieden oplossingen voor problemen waar overheden geen raad mee weten. Overheden willen mensen ter plekke houden, maar zij leven in en van twee werelden. Het is een mondialisering, niet gestoeld op kapitaal en technologie, maar een mondialisering van onderuit.

Een meer passende naam kon deze opslagruimte in de Zeemtouwersstraat niet bedenken

Op het dak bij Socar Shipping Agency, een exportbedrijf met aan het hoofd Pierre Hajjar junior

Recyclage in Afrika

De organisatie Recupel, die in België de inzameling en verwerking van afgedankte elektrotoestellen organiseert, schat dat ze zowat de helft van al het materiaal inzamelt. De andere helft komt terecht in een grijze zone en gaat hoofdzakelijk naar het Afrikaanse continent. Die transporten gaan in de perceptie vaak hand in hand met illegale uitvoer of beantwoorden met andere woorden niet aan de gestelde Europese richtlijnen. Werkt een toestel niet of is het slecht gestapeld en onverpakt dan is de uitvoer illegaal. Uit gegevens van de douane en de milieu-inspectie blijkt dat ongeveer 30% van de afgedankte apparaten verscheept in containers of als bijlading in tweedehandsvoertuigen en aangegeven als tweedehands, in feite niet werkt. Er wordt onterecht van uitgegaan dat het in Afrika niet hersteld of hergebruikt zal worden.

De export van afgedankt materiaal naar Afrika heeft verschillende gezichten: Afrikanen die eenmalig tweedehandsartikelen verscheppen, netwerken van families die lokale winkeltjes bevoorraden, afvaltraders die op een professionele manier werken. Vaak werken actoren in deze sector op de grens van het legale en het illegale.

Als men in het Westen denkt aan tweedehandsartikelen die naar Afrika worden geëxporteerd, associeert men dit meestal met het beeld van een man die aan de oever van een water beeldbuizen met een steen stukslaat om het metalen frame dat eromheen zit te recupereren. Het giftige loodhoudende glas – elektronisch afval – en het gevaarlijke fosforpoeder worden achtergelaten in de natuur. De impact hiervan op mens en milieu mag niet onderschat worden maar tegelijk is er in Afrika veel meer herstel en hergebruik van onze afgedankte toestellen dan deze rudimentaire recuperatie.

Er is in Afrika wel degelijk een vraag naar betaalbaar tweedehands ICT-materiaal waarmee de millenniumdoelstelling van de Verenigde Naties over meer toegang tot communicatiemiddelen een klein stapje dichterbij kwam. Veel Afrikaanse landen zijn inmiddels perfect in staat zelf hun elektronisch afval te verwerken. Afrika zou meer elektronisch afval genereren dan de Europese Unie. 85 tot 90 procent van het ingevoerde elektronisch afval in Ghana en Nigeria – de twee landen waar het grootste deel van de Europese uitvoer terecht komt – wordt hergebruikt.

Onderzoekers stelden vast dat een derde van de ingevoerde toestellen in Ghana niet werkt. De helft daarvan werd nog hersteld en verkocht voor hergebruik. De realiteit blijkt dus heel wat genuanceerder te zijn dan het beeld dat wat als tweedehands vanuit Europa wordt uitgevoerd ginds naar het stort gaat. De strengere Europese wetgeving, die de export moet tegenhouden, is geen oplossing. Europa zou er beter aan doen om Afrika te helpen bij de opbouw van een degelijke recyclage-industrie. De Europese richtlijn over de inzameling en recuperatie van afgedankte elektrische en elektronische apparaten is, naast milieu-overwegingen, vooral ingegeven door economisch eigenbelang. De Europese Unie maakt zich zorgen over haar secundaire grondstoffen. Er wordt gevreesd dat recyclagebedrijven niet verder zullen investeren in recuperatietechnologie zonder bevoorradingszekerheid.

Migratie en Afrikaanse pinksterkerken

Poort die toegang biedt tot zes pinksterkerken die onderdak vonden in enkele oude industriële panden in de Van Lintstraat

In de kerk Mission Internationale du Plein Evangile (MIPE) in de Onderwijsstraat wordt uitbundig gezongen in het Kinyarwanda en het Frans

Superdiversiteit vertaalt zich ook in de verschillende religies die mensen aanhangen en in een sterke toename van de diversiteit bij de erkende erediensten. Religiositeit neemt niet af in ons land, integendeel. In Kuregem is een belangrijk deel van de Zwart-Afrikanen moslim en een ander belangrijk deel christen. Zwart-Afrikaanse moslims treffen we aan in een van de moskeeën van de wijk. Vooral de moskee Al Fath in de Scheikundigestraat en een kleinere moskee in de Heyvaertstraat tellen bij hun gelovigen heel wat West-Afrikanen. Het zijn vooral Guineeërs en Nigerezen – beiden sterk aanwezig in de autohandel in dit deel van Kuregem – maar ook mensen afkomstig uit Senegal, Mauritanië, Mali, Gambia, Nigeria, Sierra Leone en Somalië, allemaal Afrikaanse landen met een overwegende of belangrijke moslimbevolking.

De Zwart-Afrikaanse christenen in Kuregem zijn vooral afkomstig uit de Centraal- en Zuidwest-Afrikaanse landen. Het zijn vooral Congolezen, Rwandezes, Kameroeners, Togolezen, Beniners, Nigerianen en Angolezen. Binnen het christendom onderscheiden we voornamelijk rooms-katholieken, protestanten en orthodoxen. In de rooms-katholieke Onze-Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangeniskerk treffen we op zondag een groot aantal Afrikanen aan, in de Franstalige viering om 9 uur en in de Engelstalige viering om 12 uur.

Pinksterkerken binnen het landschap van de Protestants-Evangelische Eredienst

Bij de onafhankelijkheid van België werden de joodse, protestantse en rooms-katholieke erediensten erkend. Sinds 2003 heeft de Protestants-Evangelische Eredienst in België een gezamenlijke spreekbuis met de overheid, de Administratieve Raad van de Protestants-Evangelische Eredienst (ARPEE). De ARPEE bestaat uit de Verenigde Protestantse Kerk in België (VPKB) en de Federale Synode van Protestantse en Evangelische Kerken in België. Beide zijn gehuisvest in het “Huis van het protestantisme” in de Brogniezstraat. De VPKB telt ruim 200 erkende kerken en 120 door de overheid betaalde predikanten. De Federale Synode telt ruim 500 erkende kerken en een 20-tal door de overheid betaalde predikanten. Er zijn nog verschillende aanvragen tot erkenning lopende. Het aantal evangelische kerken in België groeit zeer snel. Ongeveer elke week komt er een nieuwe (migranten)kerk bij.

Niet alle evangelische kerken zijn aangesloten bij de Federale Synode. Er zijn 1 000 tot 1 100 evangelische kerken in België. In Kuregem minstens een 70-tal, waarvan ongeveer de helft is aangesloten bij de ARPEE. Er zijn verschillende redenen waarom kerken niet aansluiten bij de Federale Synode. Ofwel kennen ze de Federale Synode niet, of het is er (nog) niet van gekomen of ze hebben er geen behoefte aan. Bijna alle kerken hebben nauwe banden met structuren elders in de wereld. Ze vinden dan vaak meer aansluiting met de structuren in hun land van herkomst. Van de kerken die wel een aanvraag doen voor aansluiting bij de Federale Synode wordt maar een zeer klein deel geweigerd. Onregelmatigheden en afwijkende leerstellingen zijn hiervoor de belangrijkste redenen. Sommige worden geschrapt wegens het niet betalen van het lidgeld.

Spreiding van evangelische kerken (januari 2016, niet volledig)

- Kerk
- Twee of meer kerken in hetzelfde gebouw

Alle christenen geloven in God als Vader, Zoon en Heilige Geest. In de loop der tijden ontwikkelden zich verschillende strekkingen met elk hun eigen visie op de persoon van Jezus en zijn relatie tot de Vader en de Geest. In het Oosten benaderde men Jezus eerder op een mystieke en devotionele wijze. In het Westen was men veeleer bekommerd om theologische concepten als zonde en verlossing. Ingebed in een machtsstrijd tussen Oost en West dreef een geschil over de Heilige Geest in 1054 beide visies uiteen. Zo ontstond een scheiding tussen de rooms-katholieke kerk en de oosters-orthodoxe kerk.

In de 16e eeuw geraakte de rooms-katholieke kerk verdeeld door misstanden. Denkers, geïnspireerd door John Wyclif, Johannes Hus, Maarten Luther en Johannes Calvijn tekenden 'protest' aan tegen de gangbare praktijken – vandaar protestanten – en verzetten zich tegen alle tussenschakels – hiërarchische structuren maar ook heiligen en martelaren – tussen God en de gelovigen. Volgens de protestanten kan iedere gelovige rechtstreeks in contact komen met God. De enige voorwaarde is te geloven en dat geloof kan versterkt worden door bijbelstudie en gebed.

Pinksterkerken zijn binnen de evangelische kerken de grootste stroming, zeker in Kuregem omdat daar de meeste kerken hun wortels hebben in de migratie. In Kuregem behoren meer dan 90% van de evangelische kerken tot de pinksterbeweging. Deze beweging ontstond in het begin van de 20e eeuw in Los Angeles in de Verenigde Staten. De eerste groep pentecostalen was multiraciaal. De pinksterbeweging legt sterk de nadruk op de Heilige Geest, die op de volgelingen van Jezus neerdaalde op Pinksterdag, zoals beschreven in de bijbel (zie het Nieuwe Testament, de Handelingen van de Apostelen, hoofdstuk 2) en werd voorspeld door de profeet Joël (zie het Oude Testament, de profeet Joël, hoofdstuk 2). In de Handelingen speelt de Geest een belangrijke rol om de mensen op een positieve manier te sturen.

Het neerdalen van de Heilige Geest leidt tot bovennatuurlijke verschijnselen en wonderlijke zaken. Voor de pinksterkerken blijven ook vandaag deze wonderlijke gebeurtenissen bestaan. Daardoor onderscheiden ze zich van de andere evangelische kerken voor wie deze wonderlijke zaken enkel gebeurden in de beginperiode van de kerk, niet meer vandaag. De doop met de Heilige Geest staat centraal. Het vermeende spreken in vreemde talen die men nooit heeft geleerd, glossolalie of spreken in tongen, wordt beschouwd als het bewijs van het doopsel. De gelovige wordt uitgenodigd tot dienstbetoon en om te getuigen. Er heerst een openheid voor visioenen. Zeer uitzonderlijk hecht men meer belang aan genezing door handoplegging en gebed dan door medicatie.

Diversiteit en kenmerken van deze kerken

Evangelifische groepen zijn in mindere of meerdere mate gebonden door een kerkstructuur en/of een overkoepelende synode. Er is een gezamenlijke geloofsbeleving. Daarin staat het evangelie centraal. Elke gelovige interpreteert het Woord Gods persoonlijk en kan op een individuele manier in contact komen met God. Er zijn ook kerken die een hiërarchische structuur hebben met bijvoorbeeld bisschoppen, zoals de meeste Braziliaanse kerken. Door deze grote vrijheid is er binnen de evangelische kerken een zeer grote verscheidenheid. Elke gemeenschap ontwikkelt haar eigen parcours. Voor de aangesloten kerken bij de Federale Synode uit zich deze verscheidenheid ook in 17 verschillende denominaties. Een denominatie is een groep kerken die een gemeenschappelijke geschiedenis hebben en die dezelfde theologische, culturele en praktische accenten legt. Maar ook binnen deze denominaties is er dikwijls nog een grote diversiteit waarneembaar.

Bij de migrantenkerken wordt, vooral vanuit hun culturele achtergrond, de geestelijke leider wel gezien als iets meer. Daardoor kan het zijn dat de predikant misbruik maakt van zijn aanzien en macht. Het risico hierop is groter voor kerken die bij geen enkele denominatie zijn aangesloten. Het gevaar is dan niet denkbeeldig dat kwetsbare mensen gemanipuleerd worden zoals bij het geven van geld. Volgens de Federale Synode zijn dergelijke misbruiken eerder zeldzaam. Wel is het zo dat men soms andere normen hanteert en kan het een normale zaak zijn dat de voorganger een mooie auto bezit. Een weelderige outfit en de hang naar luxe is een materieel teken van de levende God, zeker in de Afrikaanse kerken.

Gulle offerandes – via overschrijving, in een offerblok, onder omslag of heel dikwijls in een mand vooraan – worden gezien als een onderdeel van het evangelisch geloof, net zoals bijbelstudie, gebed en inzet. Gelovigen geven veel geld. Sommige kerken krijgen financiële ondersteuning vanuit het moederhuis in Afrika of Brazilië maar de meeste zijn aangewezen op bijdragen van de gelovigen. Alle kosten die de kerkgemeenschap heeft, worden gedragen door de gelovigen.

Er is een tekort aan kerkgebouwen. In Kuregem vinden vele kerken een onderkomen in vroegere en nu leegstaande, vaak bouwvallige en nog betaalbare fabriekspanden of werkplaatsen, dikwijls gelegen achter de woonhuizen, zoals bijvoorbeeld verschillende locaties in de Van Lintstraat. Dit is, samen met de ligging kort bij het Zuidstation, ook een verklaring voor de vele kerken in deze 19e-eeuwse industriewijk. Door de vaak ingesloten ligging van deze panden is het niet eenvoudig om rekening te houden met brandvoorschriften zoals een nooduitgang. Ook het geld daarvoor ontbreekt meestal. De meeste kerken starten als huiscel of in de woonkamer van de predikant. Naarmate de kerk uitbreidt en meer volgelingen telt, vinden de gebedssamenkomsten plaats bij het kerkklid met de grootste woonkamer. Daarna is men dikwijls een tijdlang onderhuurder bij een andere kerk vooraleer de kerk een eigen gebouw huurt. Enkel de grootste kerken, zoals de Comunidade Crista Brasileira – voorlopig nog gehuisvest in de Tweestationsstraat – en het Centro Evangelistico Internacional in de Charles Parentéstraat, met elk zo'n 500 aanwezigen bij vieringen, hebben een eigen gebouw gekocht of staan op het punt te kopen.

De Bijbel is de bron van het oorspronkelijke christendom. Hij werd geschreven in een andere taal en een andere cultuur maar blijft betekenisvol voor de samenleving van vandaag. Samen de boodschap van de Bijbel bestuderen is voor evangelische gelovigen van fundamenteel belang. De geloofsgemeenschap Ministries l'Heure du Salut in de Van Lintstraat noemt zichzelf geen kerk maar een bijbelschool. In alle kerken luisteren muzikanten en zangers de dienst op. Er wordt samen uitbundig gezongen, in de Afrikaanse kerken heel dikwijls in het Lingala. Onder de gelovigen treffen we meer vrouwen dan mannen aan. Ook vele jonge kinderen wonen samen met hun moeder de dienst bij. Bij de predikanten daarentegen zijn er meer mannen dan vrouwen. Predikanten zijn spontaan en hun betoog is sterk op de persoon gericht.

In het overgrote deel van de gevallen zijn de migratieredenen van predikanten niet religieus. De predikantenroeping steekt veel later in het migratietraject de kop op. Een eenvoudige gelovige migrant neemt in zijn nieuwe omgeving de missionarisrol op zich. 'Zelfverklarde' pastors bouwen een netwerk rondom zich zoals bijvoorbeeld de Togolees Paulin Komla Afavi en zijn vrouw met de Eglise Mission Pentecôtiste in de Brogniezstraat.

Een sterke nadruk ligt in de evangelische kerken op zending. Alle stammen en volkeren moeten het evangelie gehoord hebben voor het einde der tijden en voordat Jezus terugkomt. Deze zendingsopdracht vertaalt zich in een grote openheid en wereldwijde vertakkingen. Voor mensen die de taal van de predikant niet spreken, zal men spoedig een gelovige gevonden hebben om te vertalen. In de ontstaansfase worden meestal gemeenschappen gevormd om te bidden in eenzelfde taal. Later wordt het universele karakter van de evangelische boodschap meer beklemtoond.

De meeste gebedsmomenten verlopen in één of twee talen. Uitzonderlijk gebruikt men in de dienst meer dan twee talen. In Kuregem treffen we veel kerken aan waar Frans, Portugees, Engels, Spaans en Lingala wordt gesproken. In The Lighthouse Centre in de Van Lintstraat naast Engels ook Tagalog, waarop het Filipijns, de officiële taal op de Filipijnen, is gebaseerd. In de hoger genoemde Eglise Mission Pentecôtiste wordt naast Frans ook Ewe gesproken. Ewe is één van de Togolese talen en wordt ook gesproken in delen van Ghana en Benin. De Faith International Mission in de Heyvaertstraat is de enige kerk in Kuregem waar, naast Frans en Lingala, Nederlands wordt gesproken. Lingala wordt in Afrika gesproken in een groot deel van de Democratische Republiek Congo, Congo-Brazzaville en Noord-Angola. Predikant Timoteo Nsongo Kadima in de Nouvelle Cité Charismatique Ministries op de Luchtvaartsquare is een Angolees, die zijn Congolese gelovigen in het Frans en het Lingala toespreekt.

Vaak worden evangelische kerken als bedrijven gerund door pastors die gebruik maken van de moderne technologie zoals internet en sociale media om hun boodschap te verspreiden. Vele van deze kerken zijn dynamische en sterk geglobaliseerde organisaties die op een professionele wijze gebruik maken van de nieuwste communicatietechnologieën. Soms worden mega-evenementen, waar een 'apostel' een buitengewone preek houdt of waar publieke genezingen worden tentoongespreid, op affiches aangekondigd. The Redeemed Christian Church of God, die zijn roots heeft in Nigeria en actief is in meer dan 20 landen, begeestert in de Onderwijsstraat volgelingen uit alle hoeken van de wereld. De opkomst van de evangelische kerken is het resultaat van een uitgekende uitbreidingsstrategie. In Brussel bestaan er dergelijke kerken sinds ongeveer 1980. Ze worden gedragen door migrantengemeenschappen of vinden hun oorsprong in migratiebewegingen.

Migrantenkerken

Het grootste deel van de christenen in Kuregem behoort tot een pinksterkerk en is migrant. Een veel voorkomende denominatie is er het Antiochië-netwerk. Niet zo verwonderlijk want dit netwerk groepeerd vooral migrantenkerken. Het is een vrij jonge en één van de grootste denominaties, die een groot deel van de Brusselse kerken groepeerd. Het Antiochië-netwerk heeft geen strenge theologie en bij de aangesloten kerken is er een grote verscheidenheid. De leiding wordt gevormd door een team van verschillende types die elkaar – als een 'netwerk van gaven' – aanvullen. Ze vertonen een grote openheid en een sterk aanpassingsvermogen aan de superdiverse realiteit.

In Kuregem werden alle evangelische kerken opgericht door migranten. In 70 à 75% van de kerken treffen we Afrikaanse gelovigen aan; 25 à 30% hebben hun roots in Hispanic-gemeenschappen waarvan drie vierde Portugeessprekend is en ongeveer één vierde Spaanstalig. Migratie wordt opgenomen in de kern van hun opdracht en is een bepalende factor in de uitbouw van de internationale conglomeraten van deze kerken. Pinksterkerken stellen spiritueel heil en ook materiële welvaart in het vooruitzicht. Hun toenemend succes in Afrika is ook deels een gevolg van het morele en politieke verval, de ongelijkheid en de corruptie. Zowel hun locatie als hun werking is aangepast aan de nieuwe migratiepatronen en aan de superdiverse realiteit waarin ze actief zijn.

In gemeenschappen waar de grote meerderheid van de gelovigen migranten zijn, is het niet verwonderlijk dat de migratie zelf een belangrijk onderwerp is in de manier waarop God zich manifesteert in het leven van deze gelovigen. Naast de prominente rol die religie dikwijls speelt in het dagelijks leven in hun thuisland, zijn er ook hier verscheidene redenen waarom religie een grote aantrekkingskracht heeft op nieuwkomers.

Pastor Monday Atekha Ukponahinusi en zijn vrouw Ekiuwa, eveneens pastor, in The Redeemed Christian Church of God

The Redeemed Christian Church of God in de Onderwijsstraat

Sommige kerken mogen zich dan nog 'églises du réveil' noemen, toch zijn er ook 'églises du sommeil', die hun ogen sluiten voor en de aandacht afleiden van de reële sociale problematiek waarin mensen kunnen zitten. Je kan echter niet ontkennen dat de troostfunctie één van de belangrijke taken van elke godsdienst is. Als het zich daartoe zou beperken, dan zou de kritiek van Marx "godsdienst als opium van het volk" terecht zijn. Een aantal van deze pinksterkerken proberen echter ook aan de reële materiële en sociale noden tegemoet te komen.

Vele kerken vervullen een sociale rol. Het is dikwijls de eerste ontmoetingsplaats binnen elke migratiegolf. Mensen kunnen er met hun alledaagse problemen terecht. Men is er bezig met het aardse, met het hier en nu. Er worden oplossingen gezocht voor concrete dagelijkse problemen. Sommige kerken vormen een netwerk van liefdadigheid, organiseren voedselbedelingen, geven opvang aan mensen zonder wettig verblijf. Het geeft nieuwe migranten de mogelijkheid sociale contacten te leggen en een sociaal netwerk uit te bouwen, dat kan helpen bij het vinden van een job of appartement.

De maatschappij waarin nieuwkomers terechtkomen is vaak negatief ten aanzien van hen. Ze leven in een onzeker bestaan. De kerk is vaak de enige ruimte waar ze wel meetellen. Niet alleen het religieuze aspect is van tel, ook het culturele. Het geeft hen een eigenwaarde, een positief zelfbeeld, warmte en steun.

Via kerk en geloof is er hoop om uit de miserie te geraken. Welslagen wordt bezongen. Elke overwinning is er een van God. Voor mensen die leven in de marge van de maatschappij is er hoop dat ze iemand kunnen worden. Het geeft hen uitzicht op een beter leven. Het laat de migrant toe om zijn fragiel statuut van nieuwkomer in te ruilen voor dat van een moderne profeet. In deze religieuze kringen proeven migranten van een andere manier van deelname aan de wereld. Ze worden ook prestigieuze spelers in een verhaal waarvan ze tot dan toe werden uitgesloten. Ze zijn 'kinderen van God' die behoren tot 'het uitverkoren volk'. Migratie wordt voorgesteld als de wil van God. Men wordt niet uitgestuurd om te profiteren of gedwee te ondergaan, wel om grootse dingen te verwezenlijken. Men heeft een rol te spelen in de samenleving en dient werk te zoeken.

Zonder te veralgemenen stellen we vast dat er verschillen zijn tussen de Hispanic- en de Afrikaanse kerkgemeenschappen. Binnen de Afrikaanse gemeenschappen is het individu erg belangrijk, veel minder de groep of de gemeenschap. Dit vanuit een sterke persoonlijke beleving van het geloof. Voor Afrikaanse predikanten is hun aanwezigheid in België dikwijls niet hun eigen wens maar een antwoord op een order van hogerhand. In tegenstelling tot het ruime familie- en clangevoelen in het Afrikaanse continent, dient men het hier individueel waar te maken. Dit uit zich in een hang naar luxe, welke veel minder geldt voor de Latijns-Amerikaanse gemeenschappen. Deze kerkgroepen leggen veel meer de nadruk op de solidariteit die nodig is om nieuwkomers te verwelkomen. Ze zullen over het algemeen het solidariteitsgevoel sterker prikkelen. Veel van hen komen immers naar hier in de hoop een goede job te vinden en geld te kunnen sturen naar hun familie in hun land. Maar wanneer ze hier zijn, blijkt dat niet zo eenvoudig te zijn.

Religie is een belangrijk element binnen de leefwereld van menig migrant en van etnisch-culturele gezinnen. Met de nieuwe migratie en de toenemende superdiversiteit maken ook nieuwe geloofsgemeenschappen opgang. We moeten beseffen dat er in onze seculariserende maatschappij in ons land miljoenen mensen leven die wel religieus zijn. Religie en religieuze symbolen moeten niet noodzakelijk gezien worden als een ondermijning van de samenleving. Integendeel, als we telkens bakens zetten tussen 'de religieuzen' en 'de niet-religieuzen' dan zullen we blijven denken in 'zij' en 'wij'. Geloof kan mensen afsluiten van de samenleving of het kan ook een sociaal netwerk vormen als basis voor sociale contacten, zelfvertrouwen, solidariteit en bron van maatschappelijk engagement.

Bronvermelding en bibliografie

Boeken en Brochures

Congo in Brussel. In de Koninklijke wijk en Matonge, Luc Van Damme, 2016, Het Zuiden in Zicht – Intal-ICS Heist-op-den-Berg – Oxfam-Wereldwinkel Hulshout

De schaduw van Matonge, Hans Vandecandelaere, 2011, Erfgoedcel Brussel

Exotisch en dichtbij. Culinair Ontdekt, Nick Trachet, 2013, ASP

Grote rituelen in de wereldgodsdiensten, Bert Broeckaert en Isabelle Vanden Hove, 2005, Davidsfonds

Het regenseizoen. Afrika in de wereld, Stephen Ellis, 2011, Uitgeverij Bert Bakker

Heyvaert, Wijkcontract Sluis – Sint-Lazarus, 2012, College van Burgemeester en Schepenen gemeente Sint-Jans-Molenbeek

In Brussel. Een reis door de wereld, Hans Vandecandelaere, 2012, EPO

Le commerce d'exportation de voitures d'occasion entre Bruxelles et l'Afrique, Martin Rosenfeld, 6-8 december 2007, Colloque international Université de Nice Sophia Antipolis

Superdiversiteit en democratie, Ico Maly, Jan Blommaert en Joachim Ben Yakoub, 2014, EPO

Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert, Dirk Geldof, 2013, Acco

Symfonie van zwart in wit. Zwarte Afrikanen in België, Gilbert Nyatanyi, 2007, Regionaal Integratiecentrum Foyer

Tijdschriften en Dagbladen

Brussel Deze Week

MO, februari 2007, november 2013 en winter 2014

Rinck Rond, december 2002 en november 2006

Brussels Studies, nummer 58, 26 maart 2012, Spirituele geografie: mobiliteit van de predikanten van de Pinksterbeweging en migratiemirakels tussen Afrika, Latijns-Amerika en Europa, Maité Maskens

Websites

dewerldmorgen.be (De Wereld Morgen)

fbev.be (Federatie van Belgische Exporteurs van nieuwe en tweedehandse Voertuigen)

fedsyn.be (Federale Synode van Protestantse en Evangelische Kerken in België)

wijkmonitoring.irisnet.be (Wijkmonitoring van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest)

